

Vergeet je mij niet?

Zorg voor kinderen in de ambulante crisisopvang

Mirjam Simonse
Nathalie Wind

Project Innoveren en Ondernemen, SW-8-INNOV-17
Opleiding Social Work, Christelijke Hogeschool Ede

Titel: Vergeet je mij niet?
Ondertitel: Zorg voor kinderen in de ambulante crisisopvang

Naam: Mirjam Simonse
Opleiding: Social Work - uitstroomprofiel Jeugdzorg
Studentnummer: 160655

Naam: Nathalie Wind
Opleiding: Social Work - uitstroomprofiel Jeugdzorg
Studentnummer: 160048

Opleiding: Social Work
Onderwijsinstelling: Christelijke Hogeschool Ede
Type document: Project Innoveren en Ondernemen, eindverslag, SW-8-INNOV-17

Organisatie: Leger des Heils Overijssel
Afdeling: Ambulante crisisopvang

Opdrachtgever: Steven Wijnholds
Afstudeerbegeleider: Layla van der Pol

Datum: 29 mei 2020

Aantal woorden: 12800

© 2020, Mirjam Simonse en Nathalie Wind

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs en opdrachtgever.

Voorwoord

Dit onderzoeksverslag is uitgevoerd in opdracht van de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils Overijssel. Het onderzoek is geschreven als afstudeeropdracht voor de opleiding Social Work met uitstroomprofiel Jeugdzorg aan de Christelijke Hogeschool Ede. Tijdens deze afstudeerperiode heeft Layla van der Pol ons op een prettige manier begeleid.

We willen de volgende personen van het Leger des Heils bedanken die het onderzoek mede mogelijk hebben gemaakt:

<i>Steven Wijnholds</i>	<i>Opdrachtgever</i>
<i>Mariëlle Riezebosch</i>	<i>Werkveldbegeleider</i>
<i>Persoonlijk begeleiders</i>	<i>Respondenten</i>
<i>Kindercoach</i>	<i>Expert & illustrator</i>

Met veel plezier hebben wij gewerkt aan deze laatste opdracht van onze opleiding. Wij zijn blij dat we met dit onderzoek kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van zorg voor kinderen in de ambulante crisisopvang.

Veel leesplezier,

Nathalie Wind & Mirjam Simonse

Ede, mei 2020

Samenvatting

Dit onderzoeksrapport is opgesteld naar aanleiding van onduidelijkheid over 'goede zorg' voor kinderen in de opvang. De ambulante crisisopvang van het Leger des Heils Overijssel wil de zorg voor deze kinderen onder de loep nemen. Zij willen onderzoeken welke zorg er nu geboden wordt aan kinderen en hoe deze zorg geoptimaliseerd kan worden. Hieruit is de volgende onderzoeksvraag ontstaan: *"Wat voor zorg is nodig voor kinderen in de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils Overijssel?"*.

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag is er gebruik gemaakt van twee soorten dataverzamelmethode, namelijk het bestuderen van literatuur en het afnemen van interviews. Uit de resultaten van de literatuurstudie komt naar voren dat kinderen in de opvang een eigen cliëntpositie moeten krijgen. Daarnaast is uit de data van de interviews gebleken dat kinderen in de opvang op dit moment een ondergesneeuwde positie hebben en dat meer zorg essentieel is. De conclusie van het onderzoek is dat kinderen individuele aandacht, een eigen intake en een hulpverlenings- en veiligheidsplan nodig hebben, wat tevens de aanbevelingen aan het Leger des Heils Overijssel zijn. Daarnaast is er een product ontwikkeld. Dit product is in de praktijk toepasbaar en neemt het kind mee door de periode in de crisisopvang.

Met het uitgevoerde onderzoek en de resultaten hiervan zijn tevens de doelstellingen van het onderzoek behaald, namelijk: de zorg is inzichtelijk gemaakt, er is duidelijk welke zorg kinderen nodig hebben en er zijn aanbevelingen en een product geboden om de zorg te optimaliseren.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	7
1.1	Aanleiding	7
1.2	Onderzoeksorganisatie	7
1.3	Context.....	8
1.3.1	Macroniveau	8
1.3.2	Mesoniveau	8
1.3.3	Microniveau	8
1.4	Stakeholderanalyse.....	9
1.5	Leeswijzer	10
2	Probleemstelling.....	11
2.1	Probleemstelling.....	11
2.2	Onderzoeksdoel	11
2.3	Onderzoeksvraag.....	11
2.4	Relatie tot eerder onderzoek	12
3	Onderzoeksaanpak	13
3.1	Type onderzoek	13
3.2	Onderzoeksactiviteit	13
4	Deelvraag 1.....	16
4.1	Doelgroep	16
4.2	Zorg voor kinderen in de opvang.....	18
4.3	Deelconclusie	23
5	Deelvraag 2.....	24
5.5	Deelconclusie	27
6	Deelvraag 3.....	28
6.6	Deelconclusie	31
7	Conclusie en aanbevelingen	33
7.1	Conclusie	33
7.2	Aanbevelingen	33
7.2.1	Intake.....	33
7.2.2	Hulpverleningsplan	34
7.2.3	Een-op-een momenten	34
7.2.4	Veiligheidsplan	34
7.2.5	Kindboekje: 'Het nieuwe (t)huis van Noa'	34
7.3	Vervolgonderzoek	34
8	Hoofdstuk 8: Discussie	36
8.1	Onderzoeksopzet	36
8.2	Validiteit en betrouwbaarheid van uitvoering en uitkomsten	36

8.3	Toegevoegde waarde van het onderzoek.....	37
9	Bibliografie	38
10	Bijlagen	40
	Bijlage 1.1: Stakeholderanalyse	430
	Bijlage 2.1: Kernbegrippen.....	403
	Bijlage 3.1: Interviewvragen persoonlijk begeleiders... Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
	Bijlage 3.2: Interviewvragen kindercoach	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
	Bijlage 4.1: Kernlabelschema deelvraag 2	44
	Bijlage 4.2: Kernlabelschema deelvraag 3	59
	Bijlage 5.1: Product.....	72
	Bijlage 6.1: Beoordeling en presentatie opdrachtgever Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Kinderen in de maatschappelijke opvang behoren tot de meest kwetsbare kinderen van Nederland. Het is voor deze kinderen een zeer ingrijpende ervaring als zij samen met (een van) hun ouders terechtkomen in de opvang. De aanleiding tot plaatsing is vaak ingrijpend. Daarnaast heeft het vertrek uit het eigen huis en het verblijf in een opvanglocatie een forse impact (Donkers, 2015).

Naar aanleiding van verschillende onderzoeken rondom deze doelgroep, is in juni 2019 het eindrapport 'Kinderen in de opvang' opgesteld. In dit eindrapport komt naar voren dat kinderen in de opvang te weinig zorg en aandacht krijgen en dat niet helder is wat wordt verstaan onder 'goede opvang' voor deze kinderen. De huidige situatie is dat vooral de ouders centraal staan in het hulpverleningstraject en het kind daarin wordt meegenomen. Daarentegen stelt het eindrapport juist dat kinderen in de opvang gezien moeten worden als zelfstandige individuen. Hoewel er de afgelopen jaren steeds meer aandacht is gekomen voor kinderen in de opvang, is er meer nodig (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019).

Naar aanleiding van dit eindrapport wil het Leger des Heils Overijssel de zorg voor deze kinderen in de opvang onder de loep nemen. Wat hebben kinderen in de opvang nodig en welke zorg wordt er al geboden?

1.2 Onderzoeksorganisatie

Dit afstudeeronderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Leger des Heils Overijssel, verder te noemen Leger des Heils. Deze organisatie is verantwoordelijk voor de maatschappelijke opvang in Zwolle. De maatschappelijke opvang biedt tijdelijk verblijf aan dak- en thuisloze volwassenen. Er zijn verschillende oorzaken waardoor mensen dak- en thuisloos raken, zoals uithuiszetting, relatieproblemen, schulden, verslaving en psychische problemen. Deze oorzaken maken al duidelijk dat dak- en thuisloosheid vaak niet het enige probleem is waar deze mensen mee kampen. De maatschappelijke opvang biedt deze mensen zorg en begeleiding en helpt om hun zelfredzaamheid te bevorderen.

De maatschappelijke opvang in Zwolle bestaat uit twee afdelingen, namelijk de maatschappelijke opvang voor zwerfjongeren en de ambulante crisisopvang voor dak- en thuisloze volwassenen en gezinnen (Stichting Leger des Heils Welzijn- en Gezondheidszorg, 2016). Dit afstudeeronderzoek is gericht op de ambulante crisisopvang.

In de ambulante crisisopvang komen volwassenen en/of gezinnen in een woning terecht die in bezit is van het Leger des Heils. Gemiddeld wordt 4,5 uur per week ambulante begeleiding geboden op verschillende leefgebieden en kan er 24 uur per dag gebruik gemaakt worden van de bereikbaarheidsdienst van het Leger des Heils. In de start van het hulpverleningstraject vindt er een intakegesprek plaats waarin een zorgplan opgesteld wordt. Dit zorgplan is herstel- en toekomstgericht, met als doel om zo snel mogelijk weer door te stromen naar zelfstandig wonen (Stichting Leger des Heils Welzijn- en Gezondheidszorg, 2016).

De ambulante crisisopvang valt onder de maatschappelijke opvang. Dit onderzoek richt zich op de kinderen die met hun ouders meekomen naar de opvang. Deze kinderen hebben vaak ingrijpende en traumatische gebeurtenissen meegemaakt. Daarnaast worden de kinderen blootgesteld aan verschillende risicofactoren die gerelateerd zijn aan kindermishandeling en huiselijk geweld (Donkers, 2015).

1.3 Context

1.3.1 Macroniveau

In 2015 is de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), die sinds 2007 van kracht was, gewijzigd. Door deze wijziging zijn gemeenten volledig verantwoordelijk gesteld voor de verzorging en begeleiding van hun inwoners. In artikel 2.1.1 van de Wmo 2015 staat dat de gemeente zorg draagt voor de maatschappelijke ondersteuning en voor de kwaliteit en continuïteit van de voorzieningen. Gemeenten kunnen voor de uitvoering van deze verantwoordelijk zelf kiezen welke voorzieningen zij aanbieden en bij welke aanbieders zij inkopen. Een aanbieder voert uiteindelijk de hulpverlening uit, maar krijgt daarbij ondersteuning vanuit de gemeente (Kwekkeboom, 2016).

Onder deze maatschappelijke ondersteuning van de Wmo valt ook de maatschappelijke opvang, waar de ambulante crisisopvang onderdeel van is. Door de jaren heen is de zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang steeds meer onder de loep genomen. Gebleken is dat er meer zorg nodig is voor deze kinderen dan nu wordt geboden. Omdat gemeenten hiervoor verantwoordelijk zijn, heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) samen met Valente en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) het eindrapport 'Kinderen in de opvang' opgesteld. Naar aanleiding van dit eindrapport is op dit moment een normenkader voor kinderen in de maatschappelijke opvang in ontwikkeling om de zorg voor kinderen te optimaliseren. Om de zorg te verbeteren is er een expertisegroep aangesteld, die hiervoor input haalt uit opvangorganisaties zelf (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019). Met dit onderzoek hebben wij bijgedragen aan deze input, waardoor er indirect is meegewerkt aan de totstandkoming van dit landelijke normenkader en de ontwikkelingen op macroniveau.

1.3.2 Mesoniveau

In Zwolle heeft de gemeente het Leger des Heils aangesteld als aanbieder van de maatschappelijke opvang. Naast artikel 2.1.1 van de Wmo 2015, waarin staat dat gemeenten zorg dragen voor de maatschappelijke ondersteuning, staat in artikel 3.1 lid 1 dat de zorgaanbieders zelf verantwoordelijk zijn voor goede kwaliteit van maatschappelijke ondersteuning. Het Leger des Heils is zodoende vanuit de wetgeving verplicht om goede kwaliteit van zorg te leveren. Dit afstudeeronderzoek is gericht op deze kwaliteit van zorg en sluit daarom aan bij de wetgeving.

1.3.3 Microniveau

Uit onderzoek van Donkers (2015) komt naar voren dat kinderen die in de opvang komen gemiddeld aan tien risicofactoren zijn blootgesteld. Dit maakt kinderen in de opvang een kwetsbare doelgroep. Artikel 6 van de Rechten van het Kind stelt dat een kind in Nederland recht heeft op een veilige omgeving waarin het zich goed kan ontwikkelen en ongestoord kan opgroeien (Verenigde Naties, 1989). Als er geen actie ondernomen wordt en de

risicofactoren waaraan deze kinderen worden blootgesteld niet verminderen, zullen de problemen bij deze kinderen in de toekomst alleen maar groeien.

Bij de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils is nog niet eerder gekeken naar de zorg voor kinderen in de ambulante crisisopvang. Dit is wel van belang omdat zij vanuit artikel 3.1.1 van de Wmo 2015 de verantwoordelijkheid hebben om kwalitatieve zorg aan te bieden. Daarnaast staat in artikel 3.1.2d dat er zorg geboden moet worden met respect voor en inachtneming van de rechten van de cliënt. Met dit onderzoek is meegewerkt aan de kwaliteitsverbetering van het Leger des Heils op microniveau.

1.4 Stakeholderanalyse

Ter voorbereiding van het onderzoek zijn alle stakeholders in kaart gebracht aan de hand van het (stakeholder)model van Grit (2016). Dit model hebben wij gekozen omdat hierdoor inzichtelijk kan worden gemaakt wie belanghebbenden zijn en welke relatie zij tot het onderzoek hebben. Dit model geeft ook inzicht in eventuele voor- of nadelen die stakeholders ondervinden van het onderzoek. Het maakte voor ons inzichtelijk met wie er gecommuniceerd moest worden, wie we konden interviewen en wie ingelicht moest worden over de resultaten (Grit, 2019). Hieronder, in tabel 1, is de betrokkenheid per stakeholder weergegeven. In bijlage 1.1 staat een uitgebreidere analyse per stakeholder.

Tabel 1

Stakeholders	Primair Heeft directe invloed op de aanpak of baat bij het resultaat van het praktijkonderzoek	Secundair Heeft indirecte invloed op de aanpak of baat bij het resultaat van het praktijkonderzoek
Interne stakeholder Bij het onderzoek betrokken vanuit de eigen organisatie	- Persoonlijke begeleiders - Kindercoach	- Gezinnen in de ambulante crisisopvang - Leger des Heils Overijssel
Externe stakeholder Bij het onderzoek betrokken vanuit een externe partij		- Gemeente Zwolle - Voormalige gezinnen uit de ambulante crisisopvang
Interface stakeholder Niet bij het project betrokken partij, die wel een legitiem belang heeft		- Leger des Heils Nederland - Valente - Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport - Vereniging Nederlandse Gemeenten

1.5 Leeswijzer

Dit onderzoeksverslag bestaat uit 8 hoofdstukken en 6 bijlagen. In het volgende hoofdstuk is de probleemstelling, het onderzoeksdoel en de onderzoeksvragen beschreven. Daarna volgt hoofdstuk 3 met een uitleg over de onderzoeksaanpak die gebruikt is tijdens het onderzoek. In hoofdstuk 4 staan de resultaten van de eerste deelvraag door middel van een literatuurstudie en in hoofdstuk 5 en 6 staan de resultaten van deelvraag 2 en 3 die door middel van interviews zijn verkregen. Bij deze hoofdstukken horen bijlage 3.1, 3.2, 4.1 en 4.2, waarin de interviewlijsten en de kernlabelschema's zijn opgenomen. Tevens zijn aan het eind van deze hoofdstukken deelconclusies beschreven. In hoofdstuk 7 volgen de conclusie en aanbevelingen, met tot slot in hoofdstuk 8 een discussiehoofdstuk. In bijlage 2.1 staat de begrippenlijst met definities van begrippen die gebruikt worden door het onderzoeksverslag heen. Deze begrippen staan in het verslag aangegeven met een sterretje (*). Daarnaast is in bijlage 5.1 het ontwikkelde product inclusief de theoretische onderbouwing en het implementatieplan te vinden. Tot slot staan in bijlage 6.1 de beoordeling van de opdrachtgever en een verslag van de presentatie.

2 Probleemstelling

2.1 Probleemstelling

Het is niet helder wat wordt verstaan onder 'goede zorg' voor kinderen in de opvang (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019). De ambulante crisisopvang van het Leger des Heils heeft niet eerder aandacht besteed aan dit onderwerp, waardoor niet bekend is of kinderen in de crisisopvang de zorg krijgen die zij nodig hebben.

2.2 Onderzoeksdoel

Het doel van het onderzoek is dat er nieuwe inzichten zijn opgedaan, dat er een product is ontwikkeld en dat er advies gegeven is aan de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils. Het onderzoek is geslaagd als de volgende doelstellingen in juni 2020 gerealiseerd zijn.

Doelstelling 1: Er is inzichtelijk gemaakt welke zorg de ambulante crisisopvang biedt aan kinderen in de opvang.

Doelstelling 2: Voor de organisatie is het duidelijk welke zorg kinderen in de crisisopvang nodig hebben.

Doelstelling 3: De ambulante crisisopvang heeft aanbevelingen en een product ontvangen om de zorg voor kinderen in de crisisopvang waar nodig te optimaliseren.

2.3 Onderzoeksvraag

“Wat voor zorg is nodig voor kinderen in de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils Overijssel?”

Deelvraag 1: Wat zegt de literatuur over zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang?

Deelvraag 2: Welke zorg biedt de ambulante crisisopvang aan kinderen?

Deelvraag 3: Welke zorg is volgens hulpverleners nodig voor kinderen in de ambulante crisisopvang?

2.3.1 Kernbegrippen

Om misvattingen te voorkomen volgen hier definities van begrippen uit de hoofdvraag en deelvragen. Deze begrippen zijn gedefinieerd door middel van de verkennende literatuurstudie.

Ambulante crisisopvang

Als er wordt gesproken over ambulante crisisopvang gaat het over de vorm van maatschappelijke opvang die het Leger des Heils biedt aan dak- en thuisloze gezinnen. Het gezin krijgt een woonlocatie van het Leger des Heils en wordt begeleid vanuit wekelijkse contacturen. Het doel van ambulante crisisopvang is het oplossen van acute problemen,

herstellen van evenwicht en sterker maken van gezinnen (de Baat, Foolen, Udo, & Verheijden, 2015).

Maatschappelijke opvang

De maatschappelijke opvang biedt onderdak en begeleiding voor personen die de thuissituatie hebben verlaten, al dan niet in verband met risico's voor hun veiligheid als gevolg van huiselijk geweld, en niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving ("Wmo 2015", 2014).

Kinderen

Dit gaat om minderjarige kinderen, vanaf de geboorte tot 18 jaar, die met minstens één volwassene buiten de eigen thuissituatie worden opgevangen (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019).

2.4 Relatie tot eerder onderzoek

Vanaf 2015 verschenen de eerste onderzoeken over kinderen in de opvang, waarna er meerdere volgden. In deze bestaande onderzoeken wordt voornamelijk weergegeven wat kinderen in de opvang nodig hebben. Daarnaast wordt de huidige situatie helder en worden er aanbevelingen aan opvangorganisaties en gemeenten gegeven. Hoe dan ook wordt uit bestaande onderzoeken duidelijk dat er nog veel verbetermogelijkheden zijn. Eerder onderzoek richt zich voornamelijk op de zorg in heel Nederland. Ons onderzoek is daarentegen gericht op één opvangorganisatie, namelijk de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils. Dit onderzoek onderscheidt zich van de andere onderzoeken omdat er concrete aanbevelingen en een product gegeven worden passend bij de organisatie.

3 Onderzoeksaanpak

In dit hoofdstuk is het type onderzoek en de onderzoeksaanpak beschreven. Daarnaast is er ingegaan op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.

3.1 Type onderzoek

Voor dit onderzoek zijn verschillende onderzoeksvormen gebruikt. Allereerst vergelijkend onderzoek, waarbij er bij deelvraag 1 gekeken is naar de theorie door middel van literatuurstudie en bij deelvraag 2 en 3 naar de praktijk door middel van interviews. Met deze vorm kunnen verschillen en overeenkomsten tussen de praktijk en theorie naast elkaar worden gelegd. Door op verschillende manieren data te verzamelen is er sprake van methodische triangulatie (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

Daarnaast is er gebruik gemaakt van beschrijvend onderzoek, waarmee in kaart is gebracht welke zorg er al geboden wordt aan kinderen in de opvang en wat hulpverleners van deze zorg vinden. Naast vergelijkend- en beschrijvend onderzoek, is er kwalitatief onderzoek gedaan. Dit mede door het afnemen van semi-gestructureerde interviews (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Hieronder worden de methoden per deelvraag toegelicht.

3.2 Onderzoeksactiviteit

3.2.1 Deelvraag 1

Wat zegt de literatuur over zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang?

Om deelvraag 1 te beantwoorden is er literatuurstudie uitgevoerd. Tijdens de voorbereiding hiervan is er eerst een verkennende literatuurstudie gedaan. Uit deze literatuurverkenning bleek dat er vrijwel geen informatie te vinden was over kinderen in de ambulante crisisopvang. Omdat de ambulante crisisopvang valt onder de maatschappelijke opvang hebben we ervoor gekozen om in deze deelvraag te zoeken naar informatie over kinderen in de maatschappelijke opvang.

Om verschillende soorten bronnen te verkrijgen voor de literatuurstudie is gebruik gemaakt van verschillende databanken, zoals: Google Scholar, Narcis en Springer. Dit hebben wij gedaan omdat we het belangrijk vinden om de deelvraag en de informatie vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Op het moment dat meerdere bronnen dezelfde informatie geven, wordt dat brontriangulatie genoemd, wat de validiteit vergroot (Van der Donk & Van Lanen, 2017). De zoektermen, databanken en bronnen zijn systematisch bijgehouden in het bronnenboek, dat op verzoek ingekeken kan worden.

3.2.2 Deelvraag 2 & 3

Welke zorg biedt de ambulante crisisopvang aan kinderen?

Welke zorg is volgens hulpverleners nodig voor kinderen in de ambulante crisisopvang?

Ter beantwoording van deelvraag 2 en 3 is er data ontleend uit de afgenomen interviews. Voor deelvraag 2 wilden wij een goed beeld krijgen van de zorg die al geboden wordt aan kinderen in de ambulante crisisopvang, om vervolgens in deelvraag 3 te beschrijven wat er

volgens hulpverleners nodig is voor deze kinderen. Bij de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils zijn zes persoonlijk begeleiders werkzaam. Al deze zes persoonlijk begeleiders zijn geïnterviewd, zodat er verschillende perspectieven op het praktijkprobleem in kaart zijn gebracht en de interne validiteit is vergroot (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Naast deze interviews heeft er ook een expertinterview plaatsgevonden met een kindercoach* van het Leger des Heils. Deze kindercoach begeleidt kinderen in de ambulante crisisopvang, waardoor er bij deze kindercoach bekendheid is over de werkwijze en de algemene situatie van deze kinderen.

De interviews die zijn afgenomen zijn semi-gestructureerd, waardoor er de mogelijkheid is om af te wijken van de interviewvragen en door te vragen als er iets opvallends of interessants wordt gezegd. Hiermee kan er meer en gedetailleerder informatie verkregen worden (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Voor het afnemen van de interviews zijn vragenlijsten opgesteld, die staan in bijlage 3.1 en 3.2. Deze interviewvragen zijn opgesteld na de literatuurstudie van deelvraag 1. Deze literatuurstudie gaf een duidelijk beeld van belangrijke onderwerpen en informatie om uit te vragen.

Vanwege COVID-19 werden we gedwongen om de interviews online af te nemen. Desondanks heeft dit toch een aantal voordelen met zich meegebracht. Een geïnterviewde kan bij een online interview namelijk zelf kiezen waar en wanneer hij of zij wil deelnemen, wat tijd scheelt en zorgt voor laagdrempeligheid. Daarnaast geven Baarda en Bakker in 'Basisboek Kwalitatief Onderzoek' aan dat een deelnemer zich online vaak minder geremd voelt in het geven van antwoorden dan offline. Dit komt door de afstand die er is tussen de geïnterviewde en de interviewer, maar ook omdat de geïnterviewde zelf zijn omgeving kiest. Een nadeel is echter dat er geen direct contact is, wat interpretatie lastiger maakt (Baarda & Bakker, 2018).

Om voor de resultaten van de interviews een zo realistisch mogelijk beeld te verkrijgen, hebben we aan het begin van het interview benoemd dat de interviews anoniem zijn. Hiermee is geprobeerd om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen, wat de validiteit zou verminderen. Daarnaast namen we ons voor om open vragen te stellen en gesloten en suggestieve vragen te vermijden, zodat gegeven antwoorden zo min mogelijk gestuurd zijn (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

Na het afnemen van de interviews hebben we de interviews getranscribeerd, gecodeerd, gelabeld en systematisch geanalyseerd. Voor het analyseren van de data hebben we gebruik gemaakt van het kernlabelschema van Baarda en Van der Hulst, zodat de data per onderwerp geordend worden in plaats van per vraag (Baarda & van der Hulst, 2017). In bijlage 4.1 en 4.2 zijn de kernlabelschema's toegevoegd, die wij als basis hebben gebruikt om de resultaten van deelvraag 2 en 3 uit te schrijven.

3.2.3 Externe validiteit

De interne validiteit werd hierboven al benoemd. De externe validiteit van het onderzoek is echter lastiger te waarborgen. Het onderzoek is namelijk specifiek gericht op de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils en de data van de interviews zijn daardoor erg specifiek. Iedere opvangorganisatie in Nederland heeft een eigen werkwijze, waardoor deze hoogstwaarschijnlijk verschilt van het Leger des Heils. Hierdoor is de externe validiteit klein en kunnen de resultaten van het onderzoek niet direct gegeneraliseerd worden naar alle

opvangorganisaties in Nederland (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Echter zijn de data van de literatuurstudie wel algemeen en extern valide. Andere organisaties kunnen leren van de resultaten van het onderzoek, omdat het op bepaalde gebieden vergelijkbaar kan zijn. Tevens gaf de kindercoach aan de resultaten mee te nemen naar de expertisegroep die bezig is met het verbeteren van de zorg voor kinderen in opvangorganisaties in Nederland.

4 Deelvraag 1

Wat zegt de literatuur over zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang?

Om de eerste deelvraag te beantwoorden is er een literatuurstudie uitgevoerd. Dit hoofdstuk bestaat uit twee paragrafen. In de eerste paragraaf is de doelgroep beschreven. In de tweede paragraaf is er gekeken naar de huidige en gewenste situatie van de zorg voor kinderen in de opvang.

4.1 Doelgroep

4.1.1 Algemeen

De maatschappelijk opvang biedt opvang aan dak- en thuislozen. De maatschappelijke opvang valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten. De gemeenten werken samen met zorgaanbieders om de hulpverlening zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de hulpvraag van kwetsbare mensen die het op eigen kracht niet redden (Trimbos, z.d.). Jaarlijks komen er zo'n 60.000 mensen terecht in de maatschappelijke opvang. Onder deze 60.000 vallen zo'n 40.000 mannen, 17.000 vrouwen en 4.000 kinderen (Federatie Opvang, 2018).

Mensen die in de maatschappelijke opvang terechtkomen kampen vaak met meerdere problemen. Er is meestal sprake van een combinatie van dak- en thuisloosheid, geweldsproblematiek, opvoedingsproblemen, werkloosheid, het ontbreken van een zinvolle dagbesteding en psychiatrische, somatische en/of verslavingsproblemen (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019).

4.1.2 Ouders

Uit een onderzoek van Trimbos (2015) is naar voren gekomen dat het aantal gezinnen in de maatschappelijke opvang jaarlijks stijgt. Onder de term 'gezinnen' wordt verstaan: minstens één ouder en één minderjarig kind. De gezinnen komen in de opvang terecht omdat zij kampen met sociaal maatschappelijke en psychische problemen, die ook hierboven beschreven zijn. Naast deze problemen hebben veel gezinnen weinig steun van het eigen sociale netwerk, waardoor ouders er alleen voor staan. De problemen stapelen zich op en ouders overzien de situatie niet, waardoor zij niet uit de problemen blijven of komen (Donkers, 2015).

De sociaal maatschappelijke en psychische problemen spelen ook een grote rol in de opvoeding en hechting tussen ouder en kind. Door de problemen ervaren de ouders stress. Hierdoor verliezen ouders hun rol van ouder zijn uit het oog waardoor zij minder emotioneel beschikbaar zijn voor het kind. De emotionele veiligheid van het kind komt daardoor in het geding. Naast dat de ouders emotioneel minder beschikbaar zijn, hebben ze vaak ook geen oog voor de problemen van het kind (Radema & Torregrosa, 2018).

4.1.3 Kinderen

De kinderen die met de ouders meekomen naar de maatschappelijke opvang zijn in de leeftijd van 0 tot 18 jaar. De kinderen komen met één of beide ouders in de opvang (Donkers, 2015). Zo'n 74% van de kinderen die in de opvang verblijft, komt uit een gezin met een migratieachtergrond. Dit houdt in dat één of beide ouders niet in Nederland is/zijn

geboren (Brilleslijper-Kater, Beijersbergen, Asmoredjo, Jansen, & Wolf, 2010).

Voor iedereen, maar zeker voor kinderen is het terechtkomen in de maatschappelijk opvang een ingrijpende gebeurtenis. De kinderen verliezen hun huis, moeten meestal naar een andere school en hun ouders hebben de handen vol aan alle problemen die er spelen. Kinderen hebben daardoor te maken met instabiliteit, overbelasting, ontregeling en stress (Radema & Torregrosa, 2018). In de periode die voorafgaat aan de opvang, is er in de meeste gezinnen al veel gebeurd. De meeste kinderen zijn op jonge leeftijd blootgesteld aan de problematiek van de ouders. Deze problemen hebben invloed op de ontwikkeling en welzijn van het kind. Uit het onderzoek van Donkers (2015) komt naar voren dat kinderen die in de maatschappelijke opvang komen, zelf ook kampen met verschillende problemen. Hieronder worden deze problemen in percentages weergegeven:

- 100% van de kinderen heeft geen eigen huis meer
- 77% heeft ouders met financiële problemen
- 53% kampt met een zeer lage zelfwaardering
- 49% heeft ernstige gedragsproblemen
- 44% heeft weinig of geen vrienden
- 44% heeft psychische problemen
- 40% lijdt aan depressiviteit
- 31% heeft last van PTSS klachten
- 28% lijdt aan een angststoornis
- 25% wordt gepest of buitengesloten door leeftijdsgenoten
- 21% heeft problemen met de lichamelijke gezondheid
- 14% heeft een vorm van hyperactiviteit of aandachtsstoornis
- 11% lijdt aan een lichamelijke of verstandelijke beperking

Deze problemen hebben veel invloed op de ontwikkeling en het welzijn van het kind. Vaak komt dit voort uit de ingrijpende en traumatische gebeurtenissen die het kind meemaakt in het gezin (Donkers, 2015). Deze gebeurtenissen worden hieronder in percentages weergegeven:

- 89% heeft relationeel geweld tussen zijn ouders meegemaakt
- 86% heeft een (echt)scheiding van ouders meegemaakt
- 65% maakte (minimaal één, maar vaak meerdere) verhuizing(en) mee
- 40% moest van school veranderen tijdens het schooljaar
- 37% van de kinderen maakte ernstige mishandeling van moeder mee
- 25% van de kinderen maakte mee dat de boel in huis in elkaar geslagen werd
- 25% maakte mee dat een ouder werd gearresteerd
- 21% heeft een chronische ziekte of het overlijden van een ouder meegemaakt

Door bovenstaande problemen en gebeurtenissen wordt de kans op het ontwikkelen van psychosociale- en gedragsproblemen vergroot (Brilleslijper-Kater, et al., 2010). Dit gebeurt op het moment dat een kind zich langere tijd onveilig voelt en geen steun van een betrouwbare volwassene krijgt (Stichting Kinderpostzegels, 2017). Door de problemen en gebeurtenissen kan het kind gevoelens van onveiligheid ervaren. Deze onveiligheid zorgt ervoor dat de draagkracht en de draaglast van het kind niet meer in balans zijn (Van der Ploeg, 2013). Wanneer een kind voor een langere periode wordt blootgesteld aan deze

disbalans, ontstaat er langdurige stress. Langdurige stress op jonge leeftijd leidt tot een kleine hersenvorming, wat een negatieve invloed heeft op de verdere ontwikkeling van het kind (Augeo, 2015). De problemen, de ingrijpende gebeurtenissen en de langdurige stress, maken dat deze kinderen erg kwetsbaar zijn (Radema & Torregrosa, 2018).

Het eindrapport 'Kinderen in de opvang' stelt eveneens dat kinderen die in de maatschappelijk opvang komen, behoren tot de meest kwetsbare kinderen van Nederland (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019). De problemen en gebeurtenissen brengen verschillende risicofactoren met zich mee, waarvan veel gerelateerd zijn aan kindermishandeling en huiselijk geweld. Deze risicofactoren vergroten de kans op intergenerationele overdracht van problematiek en geweld (Donkers, 2015).

De problemen van de ouders, de ingrijpende en traumatische gebeurtenissen en de risicofactoren hebben veel invloed op de ontwikkeling en het welzijn van het kind. Het verblijf in de opvang is voor deze kinderen opnieuw een ingrijpende gebeurtenis. Met de juiste zorg en begeleiding kan het verblijf in de opvang echter leiden tot een positief omslagpunt. Een positief omslagpunt verkleint de kans dat de kinderen van nu, later als volwassene in de opvang teruggezien worden (Radema & Torregrosa, 2018). Maar, hoe kan het verblijf in de opvang een positief omslagpunt worden in plaats van opnieuw een ingrijpende gebeurtenis?

4.2 Zorg voor kinderen in de opvang

In de vorige paragraaf is duidelijk geworden om welke kinderen het gaat, welke problemen een rol spelen en wat de risicofactoren zijn voor deze kinderen. In deze paragraaf kijken we naar de zorg voor kinderen in de opvang. Eerst wordt er gekeken naar de wetgeving en naar verschillende onderzoeken, vervolgens naar de huidige situatie van zorg voor kinderen in de opvang en ten slotte naar wat er nodig is.

4.2.1 Wetgeving

Voor de wetgeving wordt allereerst gekeken naar het Internationale Verdrag Inzake de Rechten van het Kind. Deze rechten zijn minimeisen waaraan voldaan dient te worden in de omgang met en zorg voor kinderen tot en met 18 jaar. Verschillende rechten zijn relevant voor de maatschappelijke opvang. Allereerst staat in artikel 3 dat het belang van het kind voorop moet staan bij alle maatregelen die kinderen aangaan (Verenigde Naties, 1989). Met maatregelen worden alle beslissingen, handelingen en procedures bedoeld die invloed hebben op het welzijn van het kind. Het belang dient per kind en per situatie afgewogen te worden. Artikel 12, het participatie- en hoorrecht van het kind, is één van de belangrijkste criteria in deze afweging. Om vast te stellen wat de belangen van het kind zijn, is het nodig dat het kind zelf kan aangeven wat het belangrijk vindt (Kinderrechtencollectief, z.d.). Voor de maatschappelijke opvang betekent dit dat zij het belang van het kind voorop behoren te stellen en naar kinderen luisteren om deze belangen te realiseren.

Naast artikel 3 en 12 is artikel 18 relevant. Dit artikel duidt aan dat ouders de primaire verantwoordelijkheid hebben voor de opvoeding en de ontwikkeling van hun kinderen en dat de overheid, waar nodig, passende hulp en bijstand moet bieden (Verenigde Naties, 1989). Daarnaast moet de overheid bescherming bieden wanneer ouders de zorg voor een kind niet aankunnen of het kind mishandeld of verwaarloosd wordt (Kinderrechtencollectief, z.d.). De taak van de maatschappelijke opvang is om ouders te ondersteunen in deze primaire

verantwoordelijkheid en passende hulp en bijstand te bieden waar nodig. Om de ouders te kunnen ondersteunen is het van belang dat de opvang een helder beeld heeft van de ontwikkeling van het kind, om vervolgens te beslissen of en waarin zij extra ondersteuning moet bieden (Radema & Torregrosa, 2018).

Naast de Rechten van het Kind is ook de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) van toepassing op deze doelgroep. Sinds de wijziging van de Wmo in 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor de kwaliteit van de maatschappelijke ondersteuning (Kwekkeboom, 2016). Om uitvoering te geven aan deze nieuwe wetgeving, zijn er verschillende acties ondernomen om de zorg in de maatschappelijke opvang te verbeteren. Zo is in 2016 door de VNG de handreiking 'Kwaliteitseisen Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang' opgesteld voor gemeenten. Deze handreiking is bedoeld om de kwaliteit van de zorg te verbeteren. In deze handreiking staan ook eisen die betrekking hebben op de zorg voor kinderen in de opvang.

In deze eisen komt naar voren dat opvangorganisaties verschillende taken hebben tijdens het hulpverleningstraject van gezinnen in de opvang. Eis 5 geeft aan dat bij een aanmelding van een gezin de hulpverlener altijd een kindcheck moet uitvoeren, om te onderzoeken of er goed voor het kind gezorgd wordt en het veilig opgroeit (Augeo, 2013). Eis 8 stelt dat de hulpverlener bij de intake verschillende inventarisaties moet uitvoeren bij alle leden van het gezin, dus ook bij de kinderen. Daarnaast duidt eis 20 aan dat er voor alle individuele leden van het gezin afspraken en doelen vastgelegd moeten worden (VNG, 2016). Hieruit kan geconcludeerd worden dat de VNG ernaar streeft dat het kind gezien wordt als individu in het hulpverleningstraject.

4.2.2 Onderzoeken

De afgelopen jaren zijn er verschillende onderzoeken geweest naar de situatie van kinderen in de maatschappelijke opvang, en naar wat deze kinderen nodig hebben. Deze onderzoeken geven diverse resultaten. Zo geeft Donkers randvoorwaarden op levensgebieden met zes pijlers voor hulp en beschrijft Stichting Kinderpostzegels vijf punten die nodig zijn voor deze kinderen. Daarnaast geeft Van Montfoort een weergave van de huidige situatie met verschillende aanbevelingen en zo beschrijft het eindrapport 'Kinderen in de opvang' drie fases in de hulpverlening. Deze en meerdere onderzoeken zijn naast elkaar gelegd. Hieronder is de kern van alle onderzoeken samen beschreven.

In het onderzoek van Donkers worden zes pijlers van hulp voor kinderen in de opvang beschreven. In twee van deze pijlers wordt de individuele zorg voor het kind benadrukt. Bij de pijler 'Psycho-educatie' wordt gesteld dat ieder kind in de opvang individuele begeleiding moet krijgen, ook als er op dat moment nog geen sprake is van zichtbare schade bij het kind. Daarnaast wordt bij de pijler 'Traumaverwerking & Herstel' gesteld dat ieder kind een eigen herstel- en hulpverleningsplan moet krijgen (Donkers, 2015). Van Montfoort sluit aan bij deze pijlers van Donkers en stelt dat individuele aandacht voor het kind een kernelement in het hulpverleningstraject is. Als aanbeveling wordt gegeven dat individuele gesprekken structureel en als continue factor door de opvangperiode heen moeten lopen voor elk kind vanaf de intake (Radema & Torregrosa, 2018). De standpunten van Van Montfoort komen ook overeen met het onderzoek van Trimbos. Daar wordt gesteld dat kinderen in de opvang methodische ondersteuning verdienen die de ontwikkeling van kinderen stimuleert, terugval of stagnatie in de ontwikkeling voorkomt en helpt om (eventuele) traumatische ervaringen te

verwerken. Als laatste schrijft ook het eindrapport 'Kinderen in de opvang' over deze individuele zorg. In dit rapport worden drie fases van de hulpverlening beschreven. Na twee fases over veiligheid, is de laatste fase herstel- en toekomstgericht. In deze fase krijgt het kind individuele zorg. Deze zorg bevat traumabehandeling waar nodig, begeleiding op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en begeleiding in het oppakken van het normale leven (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019).

Naast de pijlers stelt Donkers randvoorwaarden voor zeven levensgebieden van kinderen in de opvang. Eén van deze randvoorwaarden is 'Participatie'. Deze randvoorwaarde wordt ook benoemd in het onderzoek van Stichting Kinderpostzegels, die participatie als recht van kinderen in de opvang ziet. Voor kinderen in de opvang wordt met deze participatie bedoeld dat ze een eigen intake krijgen en dat er niet óver, maar mét hen gepraat wordt. Deze kinderen komen uit situaties waarin hen van alles is overkomen en waarin er vaak over hen is gepraat en voor hen is besloten. Dit gebrek aan zeggenschap heeft invloed op het zelfbeeld en het gevoel van basisveiligheid en controle over het eigen leven. Betekenisvolle participatie biedt kinderen juist de mogelijkheid voor het ontwikkelen van een gevoel van autonomie, onafhankelijkheid, verhoogde sociale competentie en veerkracht. Daarnaast draagt het bij aan effectieve en passende hulp voor kinderen, want: *“Als niet elk kind apart een intake krijgt, hoe ken je dan zijn of haar verhaal? Hoe weet je wat er in het hoofd van die jongen of dat meisje speelt? Hoe weet je wat hij of zij nodig heeft aan voorzieningen en zorg?”* (Stichting Postzegels, 2017).

Een andere pijler van Donkers is 'Hechting', waarin wordt gesteld dat een gezonde hechting essentieel is voor de ontwikkeling van een kind. Deze hechting is voor een kind belangrijk voor het basisvertrouwen in zichzelf en anderen, maar ook voor het kunnen aangaan van gezonde relaties. Deze pijler stelt dat ernaar gestreefd moet worden dat het kind een goede en veilige relatie heeft met minimaal één van de ouders. Of als ouders niet beschikbaar zijn, met een ander centraal hechtingspersoon. Het onderzoek van Stichting Kinderpostzegels geeft dit ook als aanbeveling en stelt dat positieve en ondersteunende relaties vroeg in het leven van kinderen de invloed van langdurige stress kunnen verminderen of zelfs kunnen omkeren (Stichting Kinderpostzegels, 2017). Om deze reden kan individuele begeleiding verschil maken in het leven van een kind.

Zoals eerder onder het kopje 'doelgroep' beschreven, is vaak te zien dat ouders de rol van ouder uit het oog verliezen. Van Montfoort geeft aan dat het belangrijk is om een systeemgerichte benadering te gebruiken voor deze gezinnen. Een benadering die recht doet aan alle gezinsleden afzonderlijk en aan de onderlinge banden en relaties. Kinderen krijgen begeleiding om hun leven weer op te pakken en ouders krijgen begeleiding zodat zij weer in staat zijn hun kinderen te ondersteunen. Door ouders in hun ouderschap te versterken ontstaat er vertrouwen waaruit een basis voor verandering kan worden gelegd (Radema & Torregrosa, 2018). Een onderzoek van Trimbos sluit hierbij aan en schrijft dat herstel van de zelfredzaamheid van de ouder een direct effect heeft op het welzijn en welbevinden van het kind (Trimbos, 2015).

De drie fases in de hulpverlening van het eindrapport 'Kinderen in de opvang' zijn hierboven al beschreven. De eerste twee fases zijn gericht op de veiligheid. De eerste fase op de korte termijn veiligheid en de tweede op de lange termijn veiligheid. In het eindrapport wordt beschreven dat werken aan veiligheid primair is om aan herstel te kunnen werken (Lubbers

& van Oostenbrugge, 2019). Stichting Kinderpostzegels sluit hierbij aan met de aanbeveling dat ieder kind een eigen veiligheidsplan moet krijgen (Stichting Kinderpostzegels, 2017). Ook Donkers sluit hierop aan met de pijler 'Veiligheid'. Bij deze pijler wordt gesteld dat ieder kind een eigen veiligheidsplan inclusief risicotaxatie moet krijgen. Er wordt gesteld dat veiligheid een basisvoorwaarde is voor kinderen om open te staan voor leren en ontwikkelen. Dit geldt voor leren op school, maar ook voor het leren omgaan met eigen emoties en het krijgen van begeleiding (Donkers, 2015).

4.2.3 Huidige situatie

In mei 2018 publiceerde Van Montfoort een onderzoek over de zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang. Voor dit onderzoek is een landelijke inventarisatie gedaan met 89% van alle maatschappelijke opvangorganisaties in Nederland die gezinnen met kinderen opvangen. Het onderzoek geeft veel informatie over de huidige situatie van kinderen in de opvang. Enerzijds toont het aan dat de maatschappelijke opvang zich steeds meer bewust is van het belang om expliciet aandacht en zorg voor kinderen te hebben en anderzijds dat de aandacht en zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang nog niet structureel is ingebed (Radema & Torregrosa, 2018).

De cijfers van de landelijke inventarisatie van Van Montfoort geven duidelijkheid over de huidige situatie van zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang:

- 63% van de instellingen heeft aandacht voor het kind bij de intake. Echter houdt deze aandacht niet in dat er ook met het kind zelf gesproken wordt;
- 33% brengt altijd systematisch de veiligheid van het kind in kaart. De rest van de instellingen doet dat nooit of soms. Als toelichting wordt gegeven dat het vaak alleen wordt gedaan bij signalen van onveiligheid;
- 27% van de instellingen werkt standaard met een actieplan voor het kind. De overige instellingen doen dit niet of minimaal;
- De meeste instellingen ondersteunen de ouders in de opvoeding en in de relatie met hun kind. Enkele doen dit soms of nooit (Radema & Torregrosa, 2018).

Dat de zorg voor kinderen in de opvang nog niet structureel ingebed is, kwam ook naar voren in een motie van Kamerlid Vera Bergkamp in februari 2017. Deze motie werd geschreven naar aanleiding van een onderzoek van Stichting Kinderpostzegels, dat door kinderrechtenorganisaties aan Bergkamp uitgereikt werd om een oproep te doen voor kinderen in de opvang (Defence for Children, 2017). In de motie schreef Bergkamp vervolgens dat kinderen in de opvang niet altijd de passende zorg en begeleiding krijgen die nodig is. Dit met als reden dat ze te vaak als 'meekomer' van de ouder worden gezien en geen eigen cliëntpositie* hebben (Bergkamp, 2017).

In het eindrapport 'Kinderen in de opvang' komt naar voren dat de handreiking 'Kwaliteitseisen Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang' in de praktijk niet breed wordt toegepast. Dit blijkt ook uit de motie van Vera Bergkamp. Naar aanleiding van deze motie werd er tijdens een bestuurlijk overleg jeugd met gemeenten de afspraak gemaakt om de aanpak van de zorg van deze kinderen te intensiveren. De burgemeester van Leiden, Henri Lenferink, nam het voortouw hierin. In 2018 publiceerde hij een eindrapport over zijn onderzoek naar kinderen in de opvang. Eén van de aanbevelingen van zijn onderzoek was om als sector een normenkader op te stellen, die voor elke instelling geldt. Eén van de basiseisen van dit normenkader zou volgens hem moeten zijn dat de kinderen gezien

worden als zelfstandige individuen die de begeleiding en de zorg krijgen die nodig is (Lenferink, 2018). Door zijn aanbeveling is er nu op landelijk niveau een normenkader in ontwikkeling. Dit normenkader komt tot stand in een expertisegroep, die hiervoor input haalt uit opvangorganisaties (Lubbers & van Oostenbrugge, 2019). Het is nu de taak aan alle opvangorganisaties om de zorg die zij bieden in kaart te brengen en te onderzoeken wat kinderen in hun opvang nog meer nodig hebben.

Naast de ontwikkeling van dit normenkader kan er uit bovenstaande gegevens geconcludeerd worden dat er groeiende aandacht is voor kinderen in de maatschappelijke opvang. Er zijn veel onderzoeken en verbeteracties in ontwikkeling om de aandacht en zorg voor deze kinderen vorm te geven (Lenferink, 2018).

4.2.4 Wat is er nodig voor kinderen in de opvang?

Uit de wetgeving, de onderzoeken en de huidige situatie wordt duidelijk wat er nog nodig is voor kinderen in de opvang. In zowel de literatuur als de wetgeving is naar voren gekomen dat kinderen in de opvang een onafhankelijke cliëntpositie* moeten krijgen. Uit de huidige situatie blijkt echter dat de kinderen dit in de praktijk nog niet krijgen. Om dit wel in de praktijk toe te passen is het belangrijk dat er individuele aandacht is voor het kind. Het voeren van kind-gesprekken is een manier om deze individuele aandacht vorm te geven. Dit zijn regelmatige een-op-een momenten met het kind en een begeleider. Afhankelijk van de leeftijd van het kind kunnen er kindgerichte werkvormen ingezet worden, zoals de drie-huizen methode of spellen (Movisie, 2018). Voor deze kind-gesprekken moet toestemming gevraagd worden van ouders. In onderzoeken kwam een eigen intake voor het kind veel naar voren. Door het invoeren van kind-gesprekken zou het eerste gesprek als intake kunnen dienen, waarin duidelijk wordt wat het kind nodig heeft in het traject. Een grote meerwaarde van deze kind-gesprekken is dat het kind veel beter in beeld is en er ook meer zicht is op de behoeften, zorgen en veiligheid van het kind (Radema & Torregrosa, 2018).

De veiligheid van het kind kwam ook naar voren in de literatuur en wetgeving. Uit de huidige situatie blijkt dat de veiligheid in de praktijk nog niet voldoende in kaart gebracht wordt. Naast kind-gesprekken, waarin al een deel van de veiligheid duidelijk wordt, is het belangrijk dat de opvangorganisatie de veiligheid van het gezin goed in kaart brengt. Dit kan, samen met ouders, door middel van gesprekken en met instrumenten zoals LIRIK*, VG&O* of ARIJ* (Radema & Torregrosa, 2018). Bij (mogelijke) onveiligheid is het van belang dat de organisatie samenwerkt met de ouders om de veiligheid te waarborgen. Signs of Safety zou hierbij als hulpmiddel kunnen dienen. Daarnaast is opvoedondersteuning gericht op de ouder-kind relatie een belangrijk onderdeel in het vergroten van het gevoel van veiligheid van het kind (Movisie, 2018).

Deze ondersteuning aan de ouder(s) in hun opvoeding en relatie met hun kind hebben de meeste organisaties wel ingebed. Het is hierin vooral belangrijk dat ouders worden versterkt om hun ouderrol op te kunnen pakken en dat ze zich opnieuw bewust worden van hun primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van hun kind (Radema & Torregrosa, 2018). Dit kan door middel van opvoedondersteuning die gericht is op gehechtheid, herstel van het basisvertrouwen en (trauma)sensitiviteit (Movisie, 2018).

4.2.5 Veerkracht

Veel punten uit bovenstaande paragraaf komen uit de methodiek Veerkracht, die speciaal ontwikkeld is voor kinderen in de opvang. Veerkracht is aanvullend op de methodiek Krachtwerk die breed wordt gebruikt in maatschappelijke opvangorganisaties. Krachtwerk richt zich op de ouders en Veerkracht specifiek op de kinderen. Ongeveer 60% van de maatschappelijke opvangorganisaties heeft deze methodiek gedeeltelijk of volledig geïmplementeerd (Radema & Torregrosa, 2018). Uit onderzoek blijkt dat Veerkracht een succesvolle aanpak is om aandacht en zorg voor kinderen te realiseren. Echter wordt de methodiek ook als te omvangrijk gezien, waardoor het niet altijd haalbaar is om alle onderdelen uit te voeren en het niet altijd eenduidig is in de uitvoering (Movisie, 2018).

4.3 Deelconclusie

Uit de literatuur kan geconcludeerd worden dat kinderen in de opvang meer zorg en aandacht nodig hebben. Deze kinderen vormen een weinig zichtbare groep in Nederland. In veel gevallen komt dit doordat zij met hun ouders meekomen naar de opvang en niet geregistreerd worden als een zelfstandige cliënt met een eigen toegang tot het zorg- en hulpverleningssysteem.

Kinderen in de opvang hebben vaak veel meegemaakt in de thuissituatie. Daarbij is het terechtkomen in de opvang voor hen opnieuw een ingrijpende gebeurtenis. Door hen de juiste hulp te bieden kan voorkomen worden dat zij later als volwassenen kampen met dezelfde problematiek als hun ouders. Het is daarom van belang dat kinderen in de opvang worden gezien als zelfstandige individuen met een eigen cliëntpositie.

Om deze cliëntpositie te realiseren is het nodig dat deze kinderen individuele aandacht krijgen. Dit kan door middel van een eigen intake en kind-gesprekken. Daarnaast is het van belang dat de veiligheid van het gezin in kaart wordt gebracht en dat er focus ligt op het herstellen en versterken van de ouder-kind relatie. Daarbij is het belangrijk dat ouders ondersteund worden in hun primaire verantwoordelijkheid zodat het gevoel van veiligheid van het kind bevorderd wordt.

Er zijn vele onderzoeken gedaan naar wat kinderen in de opvang nodig hebben. Ook het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en de handreiking 'Kwaliteitseisen van Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang' stellen verschillende voorwaarden voor deze kinderen. Opvallend is echter dat de praktijk er anders uitziet dan deze wetgeving en onderzoeken, waardoor kinderen in de opvang niet de zorg krijgen die zij nodig hebben.

Goede zorg voor kinderen in de opvang is essentieel. Goede zorg aan kinderen in de opvang houdt volgens de literatuur in: een eigen intake, individuele aandacht, een veiligheidsplan en ondersteuning in ouder-kind relatie.

5 Deelvraag 2

Welke zorg biedt de ambulante crisisopvang aan kinderen?

Om deelvraag 2 te kunnen beantwoorden zijn er zes persoonlijk begeleiders geïnterviewd. De data van deze interviews zijn systematisch geanalyseerd. In dit hoofdstuk is de data beschreven aan de hand van kernlabels uit het kernlabelschema. Dit schema staat in bijlage 4.1. In de tekst is gebruik gemaakt van codes, die verwijzen naar respondenten. De letter M met het cijfer erachter staan voor één van de persoonlijk begeleiders. De cijfers achter de punt staan voor fragmenten uit de interviews

Hieronder is vanuit de data allereerst de functie van een persoonlijk begeleider omschreven. Vervolgens is er gekeken naar de aandacht die kinderen krijgen en de positie die zij hebben in het hulpverleningstraject. Tot slot is het proces voor inzetten van extra hulpverlening beschreven.

5.1 Functie persoonlijk begeleider

De taak van een persoonlijk begeleider bestaat voor een groot deel uit praktische zaken (M4.1, M5.33), zoals financiën en het regelen van doorstroom (M2.4, M3.1, M6.16). Het hoofddoel van de begeleiding is het toewerken naar een eigen woning voor de cliënt (M5.18). In deze begeleiding wordt gewerkt met de methodiek 'Herstelgericht werken', waarmee vooral wordt gekeken naar de eigen kracht van mensen en naar wat zij zelf al kunnen (M1.8, M3.9, M3.10, M5.9).

Van de cliënten die een persoonlijk begeleider begeleidt, bestaat ongeveer 30 tot 40 procent uit gezinnen (M4.61). Eén begeleider merkt op een andere werkwijze te hebben in trajecten van gezinnen dan trajecten van alleenstaanden (M4.29). Bij een alleenstaande hebben acties alleen invloed op de volwassene zelf, terwijl er bij een gezin directe invloed is op het kind (M4.68). Daarnaast is het verschil dat er bij gezinnen soms wat vragen over opvoeding zijn (M3.1). Begeleiders geven aan dat de begeleiding van gezinnen vooral gericht is op de ouders (M2.63, M6.3, M6.28). Eén persoonlijk begeleider geeft hierin aan niet gericht te zijn op de ontwikkeling van kinderen (M3.24).

De begeleiding wordt vanuit de gemeente gefinancierd voor ouders en niet voor het kind (M1.13). Begeleiders geven aan dat kinderen geen standaard zorg krijgen en er geen richtlijn is voor kinderen (M1.9, M2.10, M2.13, M3.30, M4.11, M5.11, M5.31, M6.10). Bovendien hebben begeleiders niet standaard een SKJ-registratie. Eén begeleider zegt hierover: *“De ouders hebben deze keus gemaakt en zijn in de crisisopvang terechtgekomen. Dus er is geen speciaal programma dat wij draaien of doen voor kinderen. [...] Ik ben geen kindercoach, SKJ geregistreerd, dus ik wil niet teveel mijn vingers daaraan branden”* (M5.33). Verder wordt uit de interviews duidelijk dat er een groot verschil zit in werkwijzen tussen persoonlijk begeleiders rondom kinderen (M1.7, M2.1, M2.11, M3.17, M3.30). M2 zegt: *“Het maakt dat je maar vooral je ogen goed open moet hebben, over: wat zie ik tussen ouders en kind gebeuren, qua hoe we handen en voeten geven aan het signaleren en daar vervolgens actie op ondernemen. Dat is echt allemaal op eigen inzicht en op eigen initiatief”* (M2.50).

Begeleiders geven aan veel samen te werken met de gedragswetenschapper van het Leger des Heils. Dit doen zij om de juiste expertise op het gebied van kinderen te benutten (M3.11). De gedragswetenschapper is namelijk meer gericht op de ontwikkeling van het kind dan de persoonlijk begeleider zelf en wordt om die reden vaak betrokken om mee te denken in casussen (M3.20, M4.41, M5.22). Er kan via de gedragswetenschapper, indien nodig, ook doorverwezen worden naar extra hulpverlening (M2.39, M3.12).

5.2 Aandacht van persoonlijk begeleiders voor kinderen

Over aandacht die begeleiders hebben voor kinderen zegt M4: *“Naast alle praktische zaken moet ik ook nog aandacht hebben voor het kind. In de hectiek is dat wel soms hetgene wat op de laatste plek komt”* (M4.35). Als een begeleider zelf aandacht wil geven aan een kind, moet daar bewust tijd voor vrijgemaakt worden, maar hiervoor is weinig tijd en weinig mogelijk (M2.47, M4.40).

Er wordt door twee begeleiders aangegeven dat er steeds een afweging gemaakt moet worden tussen aandacht geven aan het kind en tegelijkertijd voldoen aan de hulpvraag van de ouders (M2.49, M4.4, M4.7). Tijdens de huisbezoeken verschilt het per hulpverlener of zij tijd hebben of maken voor het kind (M2.26, M3.6). Dit komt mede doordat er minder praktische zaken opgepakt kunnen worden als de kinderen er zijn (M4.3). Schoolgaande kinderen worden overigens weinig gezien (M1.1, M2.9, M5.4, M6.1). Als ze wel gezien worden tijdens de huisbezoeken observeren de begeleiders tussen de bedrijven door hoe het met het kind gaat (M4.7). Wat er daarnaast van het kind wordt gezien is summier (M3.3, M4.2, M4.6, M6.1).

Het kind komt meer naar voren bij signalen van moeilijkheden of vreemd gedrag (M3.44, M5.19). Als de kinderen zorg en aandacht nodig hebben bieden begeleiders dit niet zelf (M3.28, M3.29, M5.20, M5.34, M5.35). Vaak wordt er dan een collega met expertise ingezet (M3.25, M5.34, M6.9). Opvallend is dat één begeleider aangeeft niet veel zorgen te zien en bij wel aanwezige zorgen de hulp zelf biedt door middel van een methodiek, spelletjes en knutselen (M6.7, M6.24).

Sommige begeleiders geven aan contact te hebben met andere instanties (M2.12). Een aantal begeleiders wijst ouders geregeld op voorzieningen voor het kind (M2.14, M2.18, M4.52). Daarnaast probeert één begeleider ouders te stimuleren voor kinderopvang (M2.6, M2.8) en geeft een andere begeleider aan weleens mee te gaan naar het consultatiebureau (M4.7). Hierdoor kan de verantwoordelijkheid voor het kind met andere instanties gedeeld worden en komt het kind beter in beeld (M2.6, M2.8).

5.3 Hulpverleningstraject kind

Over het hulpverleningstraject komt allereerst naar voren dat het kind valt onder het traject van de ouders en dat het kind geen individueel plan krijgt (M1.10, M1.24, M2.33, M5.32, M5.17). Eén begeleider noemt de positie van het kind een ondergesneeuwde positie (M1.19). Zorgen of specifieke informatie over het kind worden onder het hulpverleningstraject van de ouders genoteerd (M6.28).

Verder blijkt uit de interviews dat het kind geen eigen intake krijgt en niet aanwezig is bij de intake (M1.15, M2.25, M4.14, M6.14). Het intakegesprek vindt plaats samen met ouders, een

trajectmanager en een persoonlijk begeleider (M1.14, M4.15). Tijdens het intakegesprek met ouders worden alle leefgebieden besproken, waaronder ook de kinderen (M3.13, M5.14). Echter is er weinig tijd om het kind te bespreken en worden er voornamelijk basale vragen gesteld (M1.16, M2.22, M3.13, M3.13, M6.12, M6.14). Als er grote problemen spelen bij kinderen worden deze wel langer besproken (M1.17, M2.23).

Ook blijkt uit de interviews dat de veiligheid van het kind niet systematisch in kaart wordt gebracht (M2.44). Voor ouders is er een risico-inventarisatie, maar dit is er niet voor de kinderen (M4.33, M2.45). Er is geen standaard kindcheck, methode of veiligheidsplan voor het kind (M2.46, M4.34). Eén begeleider geeft aan dat er wel een signaleringskaart van Kadera voor huiselijk geweld en kindermishandeling op kantoor ligt, die bij twijfel gebruikt kan worden om de veiligheid zelf te onderzoeken (M3.21,23,27).

In plaats van systematisch in kaart brengen wordt de veiligheid in de eerste weken vooral geobserveerd en geïnventariseerd (M4.23, M4.25). M1 zegt hierover: *“De veiligheid komt in beeld door horen en zien”* (M1.31). Als naar voren komt dat er onveiligheid is in het gezin, wordt er gekeken naar wie de onveiligheid veroorzaakt en hoe de situatie veiliger kan worden voor het kind (M3.16, M3.18). In overleg met de gedragswetenschapper wordt dan bepaald hoe de veiligheid van het kind gewaarborgd kan worden (M3.19). Veilig Thuis wordt betrokken als er een veiligheidsplan wordt opgesteld (M4.26).

5.4 Extra hulpverlening inzetten

Zoals eerder benoemd is er de mogelijkheid om extra hulpverlening in te zetten via de gedragswetenschapper. Deze extra zorg voor gezinnen en kinderen wordt niet standaard geboden (M1.28). Hulpverlening kan alleen worden aangevraagd als er zorgen zijn, omdat een begeleider gegronde redenen moet hebben om deze extra hulpverlening aan te vragen (M1.12, M1.25, M2.37). Om dit aan te kunnen vragen is er altijd toestemming nodig van ouders (M1.26, M3.37, M5.26). Er gaat vaak tijd overheen voordat die hulpverlening daadwerkelijk ingezet is (M4.47). Eén begeleider geeft hierover aan dat er in het geval van een lange wachttijd wordt gekozen om het te laten gaan (M1.27).

Begeleiders benoemen bij het inzetten van extra hulpverlening ‘10’ voor Toekomst en Kindercoaching. Dit wordt bijvoorbeeld ingezet bij een zorgelijke thuissituatie, signalen van vreemd gedrag, een negatief zelfbeeld, afwijkend gedrag of traumatische ervaringen van kinderen (M1.11, M1.30, M6.22). Bij ‘10’ voor Toekomst ligt de focus op het systeem en bij Kindercoaching enkel op het kind (M2.38, M3.5).

In de interviews werd voornamelijk gesproken over Kindercoaching. *“Kindercoaching vind ik zelf een hele mooie. Kinderen komen vaak uit een onrustige situatie, dan vind ik het juist heel mooi dat ze een-op-een aandacht kunnen krijgen”*, zegt M4 over Kindercoaching (M4.17). Het traject is parallel en wordt niet teruggekoppeld aan de persoonlijk begeleider (M1.47), waardoor de privacy bewaakt wordt (M1.48). Een kindercoach dient als vertrouwenspersoon voor het kind (M5.29). Het is een plek voor een kind om veilig te kunnen praten over wat er speelt (M3.5, M5.23).

5.5 Deelconclusie

Als het gaat om de zorg voor kinderen bij de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils Overijssel kunnen er verschillende conclusies getrokken worden. Allereerst blijkt uit de interviews dat de begeleiding die een persoonlijk begeleider biedt, gefinancierd wordt voor ouders en niet voor de bijbehorende kinderen. De begeleiding is om die reden voornamelijk gericht op de ouders. Wel is er voor persoonlijk begeleiders een gedragswetenschapper beschikbaar om mee te denken in casussen waar kinderen bij betrokken zijn. Echter wordt duidelijk dat er geen richtlijn en standaard zorg is voor deze kinderen. Kinderen krijgen geen hulpverleningsplan en geen eigen intake. Daarnaast wordt hun veiligheid niet systematisch in kaart gebracht.

Wat persoonlijk begeleiders wel bieden aan kinderen is verschillend per begeleider. Dit komt vooral voort uit eigen inzicht en initiatief. Een aantal begeleiders regelt voorzieningen voor het kind, probeert kinderopvang te stimuleren of gaat zelf mee naar het consultatiebureau. Daarentegen zijn sommige begeleiders niet op die manier betrokken bij het kind. In de interviews komt naar voren dat het kind vaak op de laatste plek komt vanwege praktische zaken die geregeld moeten worden. Als een begeleider aandacht wil geven aan een kind, moet daar bewust tijd voor vrijgemaakt worden.

Wanneer kinderen aanwezig zijn bij huisbezoeken wordt er tussentijds gesignaleerd, geïnterviewd en geobserveerd. Als daar zorgen of signalen uit naar voren komen wordt er actie ondernomen. Als dan blijkt dat een kind meer zorg nodig heeft, biedt een persoonlijk begeleider dit meestal niet zelf. Er kan dan via de gedragswetenschapper een collega met expertise ingeschakeld worden.

Met deze expertise wordt '10' voor Toekomst of Kindercoaching bedoeld. Dit kan alleen worden aangevraagd als er zorgen zijn, omdat een begeleider gegronde redenen moet hebben om dit aan te vragen. Ook moeten ouders hier toestemming voor geven. Er wordt voornamelijk gesproken over Kindercoaching. Begeleiders geven aan dat Kindercoaching een mooie manier is om kinderen een-op-een aandacht te bieden.

6 Deelvraag 3

Welke zorg is volgens hulpverleners nodig voor kinderen in de ambulante crisisopvang?

Om deze deelvraag te beantwoorden zijn er net zoals bij deelvraag 2 data ontleend vanuit interviews. Dit hoofdstuk is beschreven aan de hand van data uit het kernlabelschema in bijlage 4.2. Net zoals bij deelvraag 2 is gebruik gemaakt van codes. De letter M met het cijfer erachter staan voor één van de persoonlijk begeleiders. Daarnaast is er een kindercoach van het Leger des Heils geïnterviewd. Deze kindercoach* is aangegeven met de letter E. De cijfers achter de punt staan voor fragmenten uit de interviews.

Als eerste is er gekeken naar de visie op de huidige aangeboden zorg. Daarop aansluitend is beschreven wat kinderen in de crisisopvang nodig hebben volgens hulpverleners. Vervolgens zijn er aanbevelingen beschreven die door de persoonlijk begeleiders en kindercoach gegeven zijn tijdens de interviews, met tot slot de daarbij benoemde nadelen.

6.1 Visie persoonlijk begeleider

In de interviews komt de visie van persoonlijk begeleiders op de geboden zorg, de ervaring van kinderen en de aandacht die zij krijgen naar voren.

Begeleiders denken verschillend over de huidige geboden zorg aan kinderen. Er wordt benoemd dat de meeste trajecten goed gaan en dat het op praktisch niveau en inzetten van extra hulpverlening ook goed verloopt (M2.47, M4.30, M4.67). Verder is opvallend dat één begeleider van mening is dat de zorg op sociaal-emotioneel niveau goed geregeld is (M6.31), terwijl een andere begeleider aangeeft dat er op sociaalemotioneel niveau nog veel mogelijk is (M1.40). Voor een kind is de crisisopvang een heftige, stressvolle en onvoorspelbare situatie (M1.4, M5.5, M5.41). Naast het verblijf in de crisisopvang hebben problemen van ouders weerslag op het kind (M2.31). Begeleiders zien dat er al veel van ouders wordt verwacht en dat ouders het zelf ook niet altijd kunnen (E.72, E.83, M6.34).

Aangegeven wordt dat er al steeds meer aandacht is gekomen voor deze kinderen. Daarbij wordt evenwel gezegd dat dit nog meer mag (M3.15,40,43). Daarnaast geven ook twee andere begeleiders aan dat het belangrijk is dat kinderen meer in beeld komen en meer aandacht krijgen (M2.12, M3.39, M4.2). M4 vindt dit ook en zegt over de aandacht van kinderen: *“Dat vind ik best wel schrijnend, want dat moet juist ook weer op de voorgrond staan.”* (M4.36). M1 merkt op dat kinderen weinig aandacht en ruimte krijgen om hun eigen verhaal te doen en noemt de positie van kinderen in de crisisopvang een ondergesneeuwde positie (M1.20, M1.19). Er is veel te weinig aandacht voor kinderen in de crisisopvang en deze kinderen komen hierin tekort (E.58, M2.20).

Echter wordt aangegeven dat er weinig tijd en weinig mogelijk is voor een persoonlijk begeleider om deze aandacht aan kinderen te kunnen bieden (M2.47). M1 bevestigt dit: *“Ik weet niet of wij als team de ruimte hebben om al die kinderen aandacht te geven die ze eigenlijk nodig hebben”* (M1.38). Als er geen verandering komt in de zorg die kinderen momenteel krijgen bij de crisisopvang zou een aantal kinderen trauma's op kunnen lopen, geeft de kindercoach aan (E.61). Wel is het afhankelijk van hoe ouders ermee omgaan. Hoe dan ook is het belangrijk dat een kind hulp of ondertiteling krijgt (E.63,64).

6.2 Wat hebben kinderen nodig?

Volgens de kindercoach hebben kinderen in de crisisopvang het volgende nodig: *“Fysieke en emotionele veiligheid, bekendheid, het snappen van de situatie en het vertellen van hun verhaal”* (E.57). Hier sluiten twee persoonlijk begeleiders zich bij aan (M2.53, M4.68). Daarnaast vindt M1 het van belang dat een kind zich veilig en thuis voelt in de crisisopvang (M1.21).

De kindercoach geeft aan dat het allerbelangrijkste is dat kinderen iemand hebben die naar hun verhaal luistert, hen serieus neemt en dat er iets gedaan wordt met wat ze vertellen (E.36,37,39). De kindercoach zegt daarbij dat het een gevoel van regie geeft als kinderen zelf kunnen meebeslissen over zaken (E.27, E.38). Een gesprek kan al enorm helpend zijn, wat een kind het gevoel geeft dat er naar hem/ haar geluisterd wordt (E.48). Tevens is het van belang dat de situatie voor kinderen ondertiteld wordt (E.53). Kinderen hebben daar behoefte aan, zodat ze snappen wat er aan de hand is en de situatie waar ze in zitten leren begrijpen (E.54). Tot slot geeft M4 aan dat meer tijd voor het kind de gewenste situatie zou zijn (M4.45).

Naast dat een kind de ruimte nodig heeft om zijn/haar verhaal te vertellen is het volgens begeleiders ook belangrijk dat ouders ondersteund worden en dat praktische zaken geregeld zijn (M2.31, M4.37). De stress en problemen van ouders hebben namelijk weerslag op het kind (M2.31, M5.7). Het is belangrijk dat er zicht is op hoe het gaat in het gezin en op de opvoedcapaciteiten van ouders (M6.10).

Ten slotte geven begeleiders aan dat het kind snel uit beeld is als ze verhuizen naar een nieuwe woning (M2.58). M2 zegt hierover: *“We moeten meer gecontinueerde zorg op poten zetten om het kind in beeld te houden”* (M2.29,59). De crisisopvang moet dé plek zijn voor een kind om dingen te verwerken en een plekje te geven (M4.44).

6.3 Aanbevelingen

Tijdens de interviews zijn er door de begeleiders en kindercoach veel verschillende aanbevelingen gedaan en concrete ideeën ter verbetering gegeven.

Allereerst zijn er minder aanbevelingen over veiligheid gedaan dan verwacht vanuit de literatuurstudie. Twee begeleiders zeggen hier iets over. Eén geeft aan dat een kindcheck goed zou zijn (M1.37). De ander geeft aan dat het goed zou zijn als de kinderen een risico-inventarisatie - die er momenteel alleen voor volwassenen is - los van de ouders krijgen (M2.57).

Er worden ook aanbevelingen gedaan over de intake. Eén begeleider stelt voor om kinderen breder te bespreken tijdens de intake (M2.55). Daarnaast beveelt de kindercoach aan om als intake een individueel gesprek te voeren met alle kinderen die binnenkomen (E.45,87). Dit kan zijn met een persoonlijk begeleider, of dat er iemand hiervoor aangewezen wordt die expertise heeft om met kinderen te praten (E.45,85). Het beste zou zijn om een kindercoach of iemand met expertise op dit gebied hiervoor in te zetten, omdat dit fijner is voor het kind (E.92). Tijdens zo'n gesprek kan er direct beoordeeld worden hoe het kind er bij zit en waar het kind behoefte aan heeft (E.94). Het is dan vervolgens aan het kind zelf of er meerdere gesprekken plaatsvinden of niet (E.47). De kindercoach geeft aan dat er niet veel kinderen

zijn die tijdens de intake niet ten minste iets van zichzelf en hun verhaal lieten zien (E.89). De kindercoach zegt ook: *“Als het een bekwamezorger is die veel met kinderen werkt, die kan dan vaak wel inschatten of er meer nodig is of niet”* (E.88).

Naast een individueel gesprek met het kind komt Kindercoaching veel naar voren in de aanbevelingen die begeleiders geven. M4 is van mening dat er iemand voor het kind moet zijn, zodat het een hoofdzaak wordt in plaats van een bijzaak (M4.46,59). Eén begeleider geeft aan dat ieder kind in de crisisopvang standaard een kindercoach moet krijgen, zodat ze allemaal een vertrouwenspersoon hebben (M5.36,37,39). Dit kan bijvoorbeeld door middel van vijf standaard gesprekken en meer indien nodig (M5.42). De kindercoach raadt aan om Kindercoaching te bieden aan elk kind dat daar behoefte aan heeft (E.40). M1 zegt: *“Ik denk dat in ieder geval een kind binnen onze afdeling moet weten dat er een kindercoach is”* (M1.49).

Deze kinderpersoon hoeft dit niet altijd iemand van buitenaf te zijn. De kindercoach geeft aan dat je ook in het netwerk, buiten het systeem, op zoek kunt gaan naar iemand die als vertrouwenspersoon kan dienen voor het kind (E.42). Hierbij kan vooral gekeken worden naar het netwerk dat er al is, zodat iemand het kind kan steunen als ouders dit zelf niet kunnen (E.71,73). Daarnaast wordt er over het netwerk gezegd dat het belangrijk is dat er bewustwording gecreëerd wordt van de invloed die de crisisopvang heeft op een kind (M4.48, E.74). M5 geeft aan dat het bijvoorbeeld goed zou zijn als de school standaard geïnformeerd wordt zodra het kind terechtkomt in de crisisopvang (M5.35).

Naast een kindercoach wordt er door M4 en E beiden voorgesteld om een kinderdeskundige aan te stellen (E.60, M4.55, M4.56). Hiermee wordt bedoeld dat een collega de zorg en welzijn van het kind als aandachtsgebied heeft en vanuit de kindrol meekijkt in casussen of de gesprekken voert met kinderen (M4.49 M4.50, E.86). Iemand die toegespitst is op hoe je het kind helpt, omdat het zo verschilt van een volwassene (E.86).

Drie begeleiders geven hun mening over hoe dit vormgegeven zou moeten worden. M1 geeft duidelijk aan: *“Ik zou het niet leuk vinden als dat mijn werk zou worden. Want ik heb voor crisisopvang gekozen omdat ik het leuk vind om met volwassenen te werken”* (M1.43). Eén begeleider geeft aan dat de positie van persoonlijk begeleider niet de positie is om vanuit het kind te werken (M3.41). Ten slotte geeft M2 aan dat de huidige splitsing tussen ‘10’ voor Toekomst (indien ingezet) en de persoonlijk begeleider prettig werkt en zegt: *“Ik vind het juist, om ook wel zo’n kind recht aan te doen, prettig om er dan iemand anders bij in te hebben”* (M2.36,61,62).

6.4 Praktische aanbevelingen

Naast aanbevelingen over de zorg, geven begeleiders en de kindercoach ook praktische aanbevelingen om de situatie voor het kind aangenamer te maken.

De kindercoach gaf ook aan dat het voor kinderen goed is om een stukje eigen regie te krijgen door middel van een eigen plekje, een eigen kamer of een werkboek (E.65). Dit werkboek kan bestaan uit thema’s met uitleg en een verwerkingsruimte (E.68, E.78). In dit werkboekje kunnen ook linkjes geplaatst worden van filmpjes en platformen over de situatie waar deze kinderen zich in bevinden en telefoonnummers van hulplijnen voor kinderen

(E.80, E.68, E.69). Verder zijn er nog ideeën als gebruik maken van een toolbox, een kindpakket, memory, kwartet, een checklist en een signaleringsplan (M2.56, M2.60, M2.66, E.71, E.82).

Ten slotte kwam de inrichting en aankleding van de opvangwoningen meerdere keren naar voren in de interviews. Een aanbeveling die vaak wordt gegeven is het aanpassen en kindvriendelijk maken van de huizen (M1.39, M2.69, M4.9, M4.32, M4.34, M4.63). Het kind moet zich comfortabel voelen in de woning. Door praktische aanpassingen, bijvoorbeeld door digitale speelborden aan de muur te hangen, kan dit gerealiseerd worden (M2.51, M2.65, M2.67).

6.5 Nadelen

Bij aanbevelingen die begeleiders noemen worden ook verschillende nadelen genoemd. Een aantal aanbevelingen gaat over het standaard aanbieden van hulpverlening of voorzieningen voor kinderen in de crisisopvang. M3 geeft aan dat wellicht niet elk kind behoefte heeft aan extra hulpverlening. De kindercoach benoemt daarbij dat als een kind er geen behoefte aan heeft, het eerder een belasting voor het kind zou zijn (M3.36, E.43). M6 vraagt zich af of het hebben van meerdere hulpverleners gezond is voor een kind (M6.25). Daarnaast wordt de verantwoordelijkheid van ouders genoemd (M4.53, M4.54, M6.38). M4 zegt daarover: *“Als je dus een kinderpersoon maakt, dan ga ik veel meer aanbieden in plaats van dat het vanuit de ouder komt, en dat vind ik dan altijd weer afwegen”* (M4.54).

6.6 Deelconclusie

Uit de interviews kunnen we concluderen dat kinderen in de ambulante crisisopvang te weinig aandacht krijgen en een ondergesneeuwde positie hebben. Kinderen moeten meer in beeld komen en meer aandacht krijgen. Als de zorg op deze manier blijft, zou een aantal kinderen trauma op kunnen lopen. Echter is er weinig tijd en zijn er weinig mogelijkheden voor een persoonlijk begeleider om de aandacht te bieden die kinderen nodig hebben.

In de interviews komt naar voren wat de persoonlijk begeleiders en kindercoach nodig vinden voor kinderen in de ambulante crisisopvang. Hierop aansluitend noemen zij concrete ideeën en aanbevelingen. Bij wat kinderen nodig hebben wordt allereerst veiligheid genoemd. Als aanbeveling wordt gegeven dat er een kindcheck of risico-inventarisatie moet komen voor kinderen, los van de ouders.

Verder hebben kinderen ondertiteling nodig, zodat ze de situatie leren begrijpen. Ook hebben ze iemand nodig die naar hen luistert en iets doet met wat ze vertellen, wat hen een gevoel van eigen regie geeft. Om dit te realiseren hebben kinderen een-op-een momenten nodig. Er wordt gedacht aan een eigen intake voor het kind. Dit kan middels een gesprek met een bekwame kinderwerker. In zo'n gesprek kan dan beoordeeld worden hoe het kind er bij zit en waar het kind behoefte aan heeft. Daarnaast wordt er ook gedacht aan Kindercoaching. Hulpverleners zijn er voorstander van om ieder kind, dat daar behoefte aan heeft, Kindercoaching aan te bieden. In ieder geval is het van belang dat ieder kind weet dat er een kindercoach beschikbaar is. Naast een kindercoach kan er ook gedacht worden aan netwerk dat er al is, om daarin op zoek te gaan naar een vertrouwenspersoon voor het kind. Evenwel is het belangrijk dat het netwerk bewust wordt gemaakt van de impact die de crisisopvang heeft op een kind.

Een aantal keer wordt een kinderpersoon of -deskundige genoemd. Dit houdt in dat één collega de zorg en welzijn van het kind als aandachtsgebied heeft en vanuit de kindrol kijkt en gesprekken voert. Begeleiders zien namelijk liever een splitsing in werkzaamheden. Zij zijn vaak niet SKJ-geregistreerd en hebben meestal gekozen voor de crisisopvang vanwege de volwassenen en niet in de eerste plaats voor de kinderen.

Tevens is het belangrijk dat ouders worden ondersteund, omdat het welzijn van de ouder weerslag heeft op het kind. Verder is het van belang dat er iets op poten wordt gezet waardoor kinderen in beeld blijven na de periode in de crisisopvang.

Veel aanbevelingen zijn ideeën om standaard iets aan te bieden aan kinderen. Echter vinden begeleiders dat een afweging. Als er iets standaard aangeboden wordt, heeft ten eerste niet elk kind daar behoefte aan en wordt ten tweede de verantwoordelijkheid van ouders voor een deel geminimaliseerd.

Tot slot zijn er een aantal praktische aanbevelingen om de periode in de crisisopvang voor het kind aangenamer te maken, zoals een werkboekje, een toolbox, een kindpakket, spelletjes, een checklist en een signaleringsplan, en kan de inrichting en aankleding van de huizen verbeterd worden.

7 Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zijn de conclusie en aanbevelingen beschreven die voortvloeien uit de onderzoeksresultaten. In de voorgaande hoofdstukken zijn in de deelconclusies de deelvragen beantwoord. Met deze resultaten kunnen we antwoord geven op onze hoofdvraag.

7.1 Conclusie

Uit de literatuur is naar voren gekomen dat kinderen in de opvang kwetsbaar zijn en dat het van belang is dat zij worden gezien als zelfstandige individuen met een eigen cliëntpositie. In verschillende onderzoeken wordt aangeduid dat kinderen in de opvang op dit moment niet de zorg krijgen die ze eigenlijk nodig hebben. Om goede zorg te kunnen bieden aan deze kinderen is volgens de literatuur een eigen intake, een eigen veiligheidsplan, individuele aandacht en ondersteuning in de ouder-kind relatie nodig.

Wat de literatuur aanbeveelt voor kinderen in de opvang komt overeen met wat geïnterviewden nodig vinden. Op dit moment krijgen kinderen in de ambulante crisisopvang te weinig zorg en aandacht. Geïnterviewden vinden het nodig dat een kind zich veilig en thuis voelt, dat er iemand is die naar hen luistert en dat er ondertiteling gegeven wordt over de situatie waar ze in zitten. Echter kan er geconcludeerd worden dat het er in de praktijk anders uitziet dan wat er aanbevolen wordt. De zorg in de ambulante crisisopvang is op dit moment voornamelijk gericht op volwassenen. De kinderen vallen onder het hulpverleningsplan van hun ouders en hebben geen eigen cliëntpositie. Bovendien wordt de veiligheid niet systematisch in kaart gebracht.

Wat geconcludeerd kan worden is dat kinderen in de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils individuele aandacht, een eigen intake, een hulpverleningsplan en een veiligheidsplan nodig hebben. Dit is tevens het antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek: *“Wat voor zorg is nodig voor kinderen in de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils Overijssel?”*.

7.2 Aanbevelingen

Kinderen in de ambulante crisisopvang krijgen te weinig zorg en aandacht. Door middel van de onderstaande aanbevelingen kan de zorg en aandacht voor de kinderen in de opvang geoptimaliseerd worden.

De hoofdaanbeveling is om kinderen in de ambulante crisisopvang een eigen cliëntpositie te geven. Om dit te realiseren zijn hieronder verschillende aanbevelingen beschreven.

7.2.1 Intake

De eerste aanbeveling is om ieder kind dat meekomt naar de opvang een eigen intakegesprek te geven. Uit deze intake kan opgemaakt worden hoe het met het kind gaat, wat de behoefte is van het kind en wordt duidelijk of er eventueel extra hulpverlening nodig is. De voorkeur is om dit gesprek door een kindercoach of iemand met de zorg en welzijn van kinderen als aandachtsgebied te laten uitvoeren. Iemand met deze expertise kan inschatten waar het kind behoefte aan heeft en of er meer zorg nodig is.

7.2.2 Hulpverleningsplan

De tweede aanbeveling is om na het intakegesprek een hulpverleningsplan voor het kind op te stellen. In dit hulpverleningsplan kan de uitkomst van het intakegesprek worden gerapporteerd en kunnen mogelijke doelen worden bijgehouden. Daarnaast geeft een hulpverleningsplan de ruimte om eventuele signalen, zorgen of belangrijke zaken met betrekking tot het kind te beschrijven.

7.2.3 Een-op-een momenten

De derde aanbeveling is om het kind een-op-een momenten aan te bieden. De intake, zoals hierboven beschreven, kan hiervoor een basis leggen. Hierin kan namelijk direct worden gepeild of een kind behoefte heeft aan een-op-een momenten. In ieder geval is het belangrijk dat elk kind weet dat dit voor hen beschikbaar is. Deze een-op-een momenten kunnen door een kindercoach worden uitgevoerd.

7.2.4 Veiligheidsplan

De vierde aanbeveling is om de veiligheid van het kind in kaart te brengen door middel van een veiligheidsplan. In dit veiligheidsplan kan gebruik gemaakt worden van verschillende instrumenten, zoals LIRIK*, ARIJ* of een kindcheck.

7.2.5 Kindboekje: 'Het nieuwe (t)huis van Noa'

De laatste aanbeveling is om ieder kind aan de start van de crisisopvang een kindboekje te overhandigen. Naar aanleiding van dit onderzoek is er een product ontwikkeld voor kinderen in de leeftijd van 8 t/m 10 jaar. Het boekje neemt het kind mee door de periode in de opvang met verhaaltjes, opdrachten en informatie. Er wordt op een kinderlijke manier verwerkingsruimte gegeven om de situatie in de opvang te begrijpen en te verwerken. De theoretische onderbouwing, het implementatieplan en het boekje zelf zijn in bijlage 5.1 te vinden.

7.3 Vervolgonderzoek

Naast bovenstaande aanbevelingen zijn er uit dit onderzoek ook aanbevelingen voor vervolgonderzoek naar voren gekomen. Deze aanbevelingen zijn hieronder beschreven.

7.3.1 Leeftijd

In dit onderzoek hebben wij ons in eerste instantie gericht op kinderen van 0 tot 18 jaar. Achteraf gezien is de leeftijdscategorie 0 t/m 4 en 16 t/m 18 jaar minder aan bod gekomen. Ons product is namelijk gericht op kinderen in de basisschoolleeftijd en de aanbevelingen vooral op kinderen van 4 t/m 18 jaar. Wij geven het Leger des Heils het advies om een vervolgonderzoek uit te voeren voor deze specifieke leeftijdsgroepen.

7.3.2 Inrichting en aankleding huizen

In de interviews is meerdere keren aangegeven dat de woningen van de ambulante crisisopvang kindvriendelijker ingericht kunnen worden. Het is volgens persoonlijk begeleiders van belang dat het kind zich veilig en thuis voelt in de woning. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan behang op de muur, vrolijke dekbedovertrekken en speelgoed. Wij geven als advies aan het Leger des Heils mee om hierover na te denken en hier onderzoek naar te doen.

7.3.3 Kindboekje: 'Het nieuwe (t)huis van Noa'

Tot slot geven wij als advies dat er na verloop van tijd onderzoek gedaan wordt naar het door ons ontwikkelde kindboekje: 'Het nieuwe (t)huis van Noa'. Het is belangrijk dat wordt uitgezocht hoeveel er gebruik wordt gemaakt van het boekje, wat de ervaring is van kinderen, of er voldoende verwerkingsruimte is en of er verbetermogelijkheden zijn. Als blijkt dat het boekje werkzaam is, is het van belang dat er boekjes ontwikkeld worden voor meerdere leeftijdscategorieën.

8 Hoofdstuk 8: Discussie

In dit hoofdstuk worden de opzet, uitvoering en uitkomsten van het onderzoek kritisch geëvalueerd. Hierbij is ook gekeken naar de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Tot slot zijn de toegevoegde waarde en de afwegingen van de implementatie van het onderzoek beschreven.

8.1 Onderzoeksopzet

Ter voorbereiding van het onderzoek hebben we een onderzoeksplan opgesteld. Dit onderzoeksplan is zo nauwkeurig mogelijk beschreven om een goede basis te vormen voor het onderzoek. Omdat voorafgaand aan het onderzoek het probleem en de context grondig onderzocht waren en de onderzoeksaanpak vastgesteld was, liepen we nauwelijks tot niet vast tijdens het onderzoek zelf. Wel is het onderzoeksplan in een later stadium voor een deel bijgewerkt. Dit komt voornamelijk doordat een deel van de informatie overbodig was en een ander deel gedetailleerder beschreven moest worden.

8.2 Validiteit en betrouwbaarheid van uitvoering en uitkomsten

In het onderzoeksplan is al eerder ingegaan op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek (zie hoofdstuk 3). In dit hoofdstuk willen we deze validiteit en betrouwbaarheid van de onderzoeksactiviteiten achteraf evalueren. Betrouwbaarheid en validiteit zijn belangrijke indicatoren om de kwaliteit van het onderzoek te bepalen (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

Om voor interne validiteit te zorgen hebben we methodische triangulatie toegepast door meer dan één vorm van dataverzameling te gebruiken. Om daarnaast voor betrouwbaarheid te zorgen is de data systematisch en transparant vastgelegd. Dit hebben wij gedaan door bronnen bij te houden in het bronnenboek en door interviews, na ze getranscribeerd te hebben, te analyseren door middel van kernlabelschema's. Dit vergroot de kans dat het onderzoek dezelfde onderzoeksresultaten oplevert als het wordt herhaald of door iemand anders wordt uitgevoerd (Van der Donk & Van Lanen, 2017).

Er is voor de interviews bewust gekozen voor een homogene groep: alle zes persoonlijk begeleiders van de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils. Echter is er tijdens de interviews niet toegewerkt naar een verzadigingspunt. Dit was niet mogelijk omdat er niet meer dan zes persoonlijk begeleiders werkzaam zijn bij de ambulante crisisopvang. Het kan hierdoor zijn dat er bij herhaling van het onderzoek nieuwe informatie naar boven komt. Ook gezien het om kwalitatief onderzoek gaat en het daarom mogelijk is dat andere respondenten andere informatie geven of dat de blik van de huidige respondenten in de tijd verandert. Dit maakt de betrouwbaarheid van het onderzoek iets kleiner.

Daarnaast hebben wij door gebrek aan tijd gekozen om maar één expertinterview af te leggen met een kindercoach. We hebben hierin wel gekozen voor de kindercoach die de meeste ervaring heeft met de ambulante crisisopvang. Het interviewen van meerdere kindercoaches zou de validiteit vergroot hebben.

Tijdens de interviews is er gebruik gemaakt van semi-gestructureerde interviews. Hier is voor gekozen om meer en gedetailleerde informatie te kunnen verkrijgen. Door semi-gestructureerde interviews kan het voorkomen dat vragen anders gesteld of overgeslagen worden, wat de interne validiteit kleiner maakt (Van der Donk & Van Lanen, 2017). We hebben ernaar gestreefd om elk interview zoveel mogelijk op dezelfde manier af te nemen.

De externe validiteit is bij kwalitatief onderzoek vaak niet zo groot, omdat het uitgevoerd wordt voor een specifieke beroepscontext (Van der Donk & Van Lanen, 2017). Ook in dit onderzoek is dat het geval. De interviews zijn afgenomen met persoonlijk begeleiders van de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils, waardoor de resultaten afgebakend zijn en niet direct generaliseerbaar. De literatuurstudie is echter wel generaliseerbaar, omdat dit gaat over kinderen in de maatschappelijke opvang over het algemeen. De resultaten van het gehele onderzoek zijn niet direct geldig bij alle andere maatschappelijke opvangorganisaties, omdat de werkwijze en doelgroep per instelling verschillend kunnen zijn. De resultaten zijn eventueel wel overdraagbaar omdat het product en aanbevelingen door andere instellingen toegepast zouden kunnen worden.

Ten slotte komen de resultaten van deelvraag 3 en het product voornamelijk voort uit persoonlijke meningen van persoonlijk begeleiders en de kindercoach. Deze persoonlijke meningen komen voor een groot deel voort uit ervaringen, die in eerste instantie niet (wetenschappelijk) bewezen zijn. Aangezien dit grote invloed heeft gehad op het onderzoek zou gesteld kunnen worden dat het onderzoek minder valide is. Doch zijn de data van de interviews wel vergeleken met de literatuur en is het product theoretisch onderbouwd.

8.3 Toegevoegde waarde van het onderzoek

Door dit onderzoek is voor het Leger des Heils inzichtelijk gemaakt wat kinderen in de ambulante crisisopvang nodig hebben en hoe de organisatie dit kan implementeren. Door dit onderzoek kan het Leger des Heils de kwaliteit van zorg verbeteren, zoals een verplichting is volgens artikel 3.1.1 van de Wmo 2015. Tevens is inzichtelijk gemaakt welke hulp er nu precies geboden wordt. Hieruit blijkt dat er veel verschil zit in de werkwijze per persoonlijk begeleider. Het onderzoek draagt bij aan verduidelijking voor persoonlijk begeleiders in de werkwijze rondom kinderen.

8.3.1 Afwegingen bij de implementatie van het onderzoek

Niet alle resultaten en aanbevelingen zijn even direct toepasbaar. Het product, het kindboekje, is als enige makkelijk uitvoerbaar, omdat dit niet veel organisatie en financiën vraagt. Voor de andere aanbevelingen is meer tijd, overleg en organisatie nodig. Het nadeel aan de aanbevelingen over een eigen intake en een-op-een momenten is dat financiën een rol spelen. Het zou een optie kunnen zijn om dit te laten uitvoeren door een kindercoach van het Leger des Heils, of door een huidige medewerker van de ambulante crisisopvang met een SKJ-registratie en ervaring met kinderen. Deze aanbevelingen vragen meer aandacht en actie. Het is belangrijk dat er uitgezocht wordt wat haalbaar is in de praktijk. Dit onderzoek kan van belang zijn om aan de gemeente aan te tonen dat er meer financiën vrijgemaakt moeten worden om kinderen de juiste zorg te bieden.

9 Bibliografie

- Augeo. (2013). *Handleiding Kindcheck*. Geraadpleegd van <https://www.augeo.nl/-/media/Files/Kindcheck/Augeo-Handleiding-Kindcheck.ashx>
- Augeo. (2015). *Toxische stress*. Geraadpleegd van <https://www.augeo.nl/-/media/Files/Bibliotheek/Augeo-Toxische-Stress.ashx>
- Baarda, B., & van der Hulst, M. (2017). *Basisboek Interviewen* (4de editie). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Baarda, B., & Bakker, E. (2018). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek* (4de editie). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Bergkamp, V. (2017, 23 februari). *Kamerstuk 29538, nr. 236 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen*. Geraadpleegd op 14 maart 2020, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29538-236.html>
- Brilleslijper-Kater, S., Beijersbergen, M., Asmoredjo, J., Jansen, C., & Wolf, J. (2010). *Meer dan bed, bad, broodje pindakaas*. Amsterdam, Nederland: B.V. Uitgeverij SWP.
- de Baat, M., Foolen, N., Udo, N., & Verheijden, E. (2015). *Wat werkt bij crisissituaties in gezinnen?* Geraadpleegd van https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/Watwerkt_Crisisinterventie
- Defence for Children. (2017, 23 november). *“Niets is voor altijd”*. Geraadpleegd op 22 maart 2020, van <https://www.defenceforchildren.nl/actueel/nieuws/familie/2017/niets-is-voor-altijd/>
- Donkers, M. (2015). *Veilige Toekomst: Doen wat nodig is voor kinderen in de opvang*. (K. Matthijse & J. Gortworst, Red.). Geraadpleegd van http://www.veiligetoeekomst.nl/Uploaded_files/Zelf/veilige-toekomst-def2-lr.61beed.pdf
- Federatie Opvang. (2018). *Factsheet 2018: Maatschappelijke opvang*. Geraadpleegd van <https://www.singelzicht.nl/app/uploads/2018/06/Factsheet-totaal-in-MO-2018.pdf>
- Grit, R. (2016). Projectaanpak in zes stappen: P6-Methode. In *Stap 2 Inrichten van het project* (Herz. ed., p. 104). Groningen, Nederland: Noordhoff Uitgevers.
- Grit, R. (2019). *Projectmanagement* (7de editie). Groningen, Nederland: Noordhoff.
- Kinderrechtencollectief. (z.d.). *Kinderrechten: Professionals*. Geraadpleegd op 25 maart 2020, van <https://www.kinderrechten.nl/professionals/>
- Kwekkeboom, R. (2016). Psychische kwetsbaarheid: Belicht vanuit sociaal psychiatrisch perspectief. In I. van der Padt, J. Derks, & S. Boon (Red.), *Ondersteunen of overnemen* (pp. 27–41). Geraadpleegd van <https://pdfs.semanticscholar.org/4f69/d4d0b0be46a9270598ea2548dec642efe7f9.pdf>
- Leger des Heils. (z.d.). *Kinder- en jeugdcoaching: Coaching voor kinderen en jeugdigen van 3 tot 18 jaar*. Geraadpleegd op 17 maart 2020, van <https://www.legerdesheils.nl/overijssel/kinder-en-jeugdcoaching>
- Lenferink, H. (2018). *Eindrapportage Lenferink over kinderen in de maatschappelijke- en vrouwenopvang*. Geraadpleegd van https://vng.nl/sites/default/files/eindrapportage-lenferink_kinderen_in_de_opvang.pdf
- Lubbers, S., & van Oostenbrugge, L. (2019). *Eindrapport Ontwikkeling Normenkader: ‘Kinderen in de opvang’ vrouwenopvang en maatschappelijke opvang*. Geraadpleegd van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-893252.pdf>
- Movisie. (2018). *Veerkracht: Interventiebeschrijving*. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-10/Methodebeschrijving-Veerkracht-oktober2018.pdf>

- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.-a). *Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ) - Instrumenten* | NJi. Geraadpleegd van [https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Actuarieel-Risicotaxatie-Instrument-voor-Jeugdbescherming-\(ARIJ\)](https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Instrumenten/Actuarieel-Risicotaxatie-Instrument-voor-Jeugdbescherming-(ARIJ))
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.-b). *Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid (LIRIK)* | NJi. Geraadpleegd van [https://www.nji.nl/nl/Methodieken/Licht-Instrument-Risicotaxatie-Kindveiligheid-\(LIRIK\)](https://www.nji.nl/nl/Methodieken/Licht-Instrument-Risicotaxatie-Kindveiligheid-(LIRIK))
- Praktikon. (z.d.). *Vragenlijst Gezin & Opvoeding*. Geraadpleegd van <https://www.praktikon.nl/wat-we-doen/vragenlijsten/vgo>
- Radema, D., & Torregrosa, L. (2018). *Ben ik in beeld?: Aandacht en zorg voor kinderen in de maatschappelijke opvang*. Woerden, Nederland: Van Montfoort.
- Stichting Kinderpostzegels. (2017). *Niets is voor altijd: Over vluchten van thuis en landen in de opvang*. (K. Matthijsssem & A. de Witte, Red.). Geraadpleegd van <https://www.defenceforchildren.nl/media/2085/niets-is-voor-altijd.pdf>
- Stichting Leger des Heils Welzijn- en Gezondheidszorg. (2016). *Leger des Heils Product Factsheet: Herstart 1.0 (1.4)*. Geraadpleegd van Intern document
- Trimbos. (2015). *Gezinnen in de maatschappelijke opvang: Opvang en ondersteuning van dakloze gezinnen*. Geraadpleegd van <https://www.trimbos.nl/docs/1576a960-a07a-481f-9aee-b72df1107bf7.pdf>
- Trimbos. (z.d.). *Maatschappelijke opvang: Feiten en cijfers*. Geraadpleegd op 7 april 2020, van <https://www.trimbos.nl/kennis/maatschappelijke-opvang/maatschappelijke-opvang-feiten-en-cijfers>
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2017). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van der Ploeg, J. D. (2013). *Stress bij kinderen*. Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum.
- Verenigde Naties. (1989, 20 november). *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Geraadpleegd op 21 maart 2020, van <https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/>
- VNG. (2016). *Kwaliteitseisen beschermd wonen en maatschappelijke opvang: Handreiking voor gemeenten*. Geraadpleegd van <https://vng.nl/files/vng/publicaties/2016/20160616-kwaliteitseisen-beschermd-wonen-en-maatschappelijke-opvang.pdf>
- Wmo 2015. (2014, 9 juli). Geraadpleegd op 12 maart 2020, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035362/2020-03-19>

10 Bijlagen

Bijlage 1.1: Stakeholderanalyse

Stakeholders	Rol	Relatie tot het onderzoek
Persoonlijke begeleiders	De persoonlijk begeleiders geven ambulante begeleiding aan volwassenen en/of gezinnen in de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils Overijssel.	Met de rol als persoonlijk begeleider staan zij het dichtst bij de doelgroep van dit onderzoek. Om die reden spelen zij een belangrijke rol in het onderzoek. Van deze partij kan er informatie verkregen worden over welke zorg er al geboden wordt aan kinderen en welke zorg er nog nodig is. Met de resultaten van het onderzoek komen er voor hen praktische handvaten om de hulpverlening te verbeteren.
Kindercoach	Een kindercoach van het Leger des Heils Overijssel wordt ingeschakeld als de persoonlijk begeleider van het gezin van mening is dat een kind extra zorg of aandacht nodig heeft.	Al voordat het Eindrapport 'Kinderen in de opvang' naar de instellingen werd verstuurd, had een kindercoach haar zorgen geuit bij de leidinggevende van de afdeling. Deze kindercoach gaf aan dat er meer zorg en aandacht moet komen voor de kinderen in de ambulante crisisopvang. Om deze reden wordt er verwacht dat deze kindercoach een goed beeld heeft van welke zorg er al geboden wordt en welke zorg er nog nodig is.
Gezinnen in de ambulante crisisopvang	Dit zijn gezinnen die wegens huisuitzetting terechtkomen in de ambulante crisisopvang van het Leger des Heils.	De kinderen van deze gezinnen vormen de doelgroep van het onderzoek. Voor deze gezinnen is dit onderzoek

		van belang, omdat het doel van het onderzoek is om de zorg voor kinderen in de opvang te verbeteren. Door de organisatie tools aan te reiken en daarmee de risicofactoren voor de kinderen te verminderen, zal de opvang voor de kinderen een minder negatieve impact hebben.
Leger des Heils Overijssel	Het Leger des Heils Overijssel heeft verschillende afdelingen. De ambulante crisisopvang valt onder de maatschappelijke opvang.	De vraag van het onderzoek kwam vanuit deze partij. Zij wil graag kijken naar welke zorg er al aan kinderen geboden wordt en welke zorg er nog meer ingezet kan worden om de risicofactoren voor kinderen te verminderen.
Voormalige gezinnen uit de ambulante crisisopvang	Ouders met kinderen die in de ambulante crisisopvang gewoond hebben en doorgestroomd zijn naar een eigen woning.	De persoonlijk begeleiders die wij interviewen zullen vertellen over hun ervaringen met kinderen in de ambulante crisisopvang. Deze ervaringen gaan over gezinnen die er nu wonen, maar ook over gezinnen die er de afgelopen jaren gewoond hebben. Daarom hebben de voormalige gezinnen een indirecte invloed op het onderzoek.
Gemeente Zwolle	Vanuit de Wmo heeft de gemeente Zwolle verantwoordelijkheid voor de zorg in Zwolle. De verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke opvang is uitbesteed aan het Leger des Heils.	De gemeente heeft weinig invloed op het onderzoek zelf, maar heeft wel te maken met de resultaten. De uitkomst van ons onderzoek zal door het Leger des Heils worden gebruikt voor subsidieaanvragen voor kinderen in de opvang. De gemeente heeft wel belang

		bij ons onderzoek, omdat zij de overkoepelende verantwoordelijkheid heeft voor de zorg, en daarmee ook voor deze kinderen.
Leger des Heils Nederland	Leger des Heils Nederland is actief binnen heel Nederland, zo ook in Zwolle.	Het Leger des Heils Nederland heeft geen invloed op het onderzoek, maar heeft wel belang bij het onderzoek. Als organisatie zet zij zich in ter verbetering van de kwaliteit van zorg. Als het Leger des Heils Overijssel op dit gebied veel kennis krijgt en effectieve veranderingen doorvoert, is dit handig en bruikbaar voor de gehele organisatie. Er is een groot netwerk om vervolgens kennis met elkaar te delen.
Valente	Valente (voorheen Federatie Opvang) is een branchevereniging van alle opvangorganisaties in Nederland. Zij is landelijke vertegenwoordigers van alle opvangorganisaties en zet zich in voor verbetering van de zorg.	Deze partijen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de kwaliteit van zorg in de opvangen in Nederland. Het eindrapport 'Kinderen in de opvang' is geschreven in opdracht van deze partijen, waarmee zij zich inzetten voor de verbetering van de zorg. Om dit eindrapport uiteindelijk tot uitvoering te brengen hebben zij de opvangorganisaties zelf nodig. Met ons onderzoek komt er binnen het Leger des Heils Overijssel meer bewustwording van het onderwerp van het eindrapport en daarmee ook meer input voor de uiteindelijke totstandkoming van het normenkader.
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	Het ministerie van VWS is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid van zorg in Nederland.	
Vereniging Nederlandse Gemeenten	Door de Wmo ligt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de zorg bij de gemeenten. De VNG vertegenwoordigt alle gemeenten van Nederland.	

Bijlage 2.1: Kernbegrippen

Kindercoach Leger des Heils

Een kindercoach helpt kinderen van 3 tot 18 jaar. Door omstandigheden krijgen kinderen in de thuissituatie niet altijd wat ze nodig hebben om optimaal te ontwikkelen. Daardoor beschikken sommige kinderen over onvoldoende vaardigheden om de ontwikkelingstaken, waar ze voor komen te staan, uit te voeren. Het doel van de begeleiding van een kindercoach is het vergroten van de draagkracht. Onderwerpen die behandeld worden zijn: zelfbeeld, zelfvertrouwen, emoties, sociale vaardigheden, (faal)angst, pesten, rouw en lichamelijke gesteldheid (Leger des Heils, z.d.).

Eigen cliëntpositie

Een eigen cliëntpositie voor een kind in de opvang houdt in dat het kind een eigen intake, een eigen begeleidings- en veiligheidsplan krijgt en dat er passende zorg gerealiseerd wordt (Bergkamp, 2017).

LIRIK

Lirik staat voor: Licht Instrument Risicotaxatie Kindveiligheid. Dit is een checklist die professionals in de jeugdzorg gebruiken bij het beoordelen of er sprake is van kindermishandeling en bij het inschatten of een kind risico loopt in de toekomst. Op een gestructureerde manier kan de professional relevante en niet-relevante informatie onderscheiden en kritisch nagaan of er geen belangrijke zaken over het hoofd zijn gezien (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.-b).

VG&O

VG&O staat voor: Vragenlijsten Gezin & Opvoeding. De vragenlijsten bevatten verschillende onderdelen, namelijk: Opvoedingsbelasting, gezinsfunctioneren van ouders, ouderlijk gedrag en meegemaakte gebeurtenissen. De vragenlijsten geven een compleet beeld van het gezinsleven van een jeugdige en zijn/haar ouders. De vragenlijsten zijn af te nemen bij ouders/verzorgers van kinderen tussen 0 en 18 jaar (Praktikon, z.d.).

ARIJ

ARIJ staat voor: Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming. Het is bedoeld om de directe onveiligheid van kinderen vast te stellen. Het instrument bestaat uit: een veiligheidstaxatie, een risicotaxatie en een dynamisch risicoprofiel (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.-a).

Bijlage 4.1: Kernlabelschema deelvraag 2

Deelvraag 2: Welke zorg biedt de ambulante crisisopvang aan kinderen?			
Kernlabel	Label	Sublabel	Code
Functie persoonlijk begeleider	Werkzaamheden persoonlijk begeleider	In beginfase gericht op praktische zaken	M4.1
		Hoofddoel van de begeleiding is wat ouders gaan doen om weer aan een woning te komen	M5.18
		Door brandjes en regelzaken weinig tijd	M4.39
		Bij gezinnen zijn soms wat vragen over opvoeding	M3.1
		Doorstroom en financiën zijn zaken van de persoonlijk begeleider	M3.1
		Praktische zaken regelen	M5.33
		Huis en onderdak als eerste basis die gezin nodig heeft	M2.4
		Team crisisopvang is voor de ouders	M2.63
		Begeleiding is voor de volwassene	M6.3
		Woonplek of financiën hoogste prioriteit en daarna komen andere dingen	M6.16
		Tijdens start van hulpverlening werken aan relatieopbouw	M3.38
		Over het algemeen meer gericht op de volwassenen dan op de kinderen	M6.8
		Hulpverleningsplan gericht op de ouders	M6.28
		30/40% zijn gezinnen	M4.61
		Andere werkwijze in traject gezin en traject volwassene	M4.29 M4.27

			M4.24 M4.68
		Verschil bij verhuizing traject gezin en traject volwassene; tijdens verhuizing spelenderwijs gericht op het kind	M4.28
		Persoonlijk begeleider niet gericht op ontwikkeling van kind	M3.24
	Methodiek	Herstelgericht werken	M2.17 M2.19
		Krachtwerk	M5.9 M3.10 M3.9
		Zelfredzaamheid	M1.8 M3.9
	Richtlijn met betrekking tot kinderen	Geen richtlijn voor het kind	M1.9 M2.10 M2.13 M6.10 M4.11
		Soort document 'tien richtlijnen voor goed ouderschap' bij zorgen van directe veiligheid kind	M5.25 M5.27 M5.28
		Signalenkaart Kadera voor huiselijk geweld en kindermishandeling	M3.21 M3.22 M3.23 M3.42
		Geen richtlijn voor gezinnen of mensen met kinderen	M5.11
		Niet speciaal zorg voor kinderen binnen de crisisopvang	M5.31
		Geen SKJ-registratie dus niet teveel vingers aan willen branden	M5.33
		Verschil in werkwijzen	M1.7 M2.1 M2.11 M3.30

		Persoonlijk begeleider is opgeleid om te signaleren	M4.12
		Gespecialiseerd om signalen op te pakken	M1.3
		Signaleren	M2.50
		Signaleren zit in werkwijze	M3.26
		Actie ondernemen op eigen inschatting	M2.50
		Persoonlijk begeleiders hebben eigen werkwijze	M3.17
		Zorg van persoonlijk begeleiders is gefinancierd voor ouders en niet voor kind	M1.13
	Gedragswetenschapper	Orthopedagoog en 10 voor Toekomst zijn meer gericht op ontwikkeling van kind dan persoonlijk begeleider	M3.20
		Gedragswetenschapper niet aanwezig bij vergaderingen	M4.57
		Veel overleggen met collega's en orthopedagoog	M6.36
		Gedragswetenschapper meer overstijgend	M4.58
		Gedrag van moeder met gedragswetenschapper bespreken	M5.24
		Gedragswetenschapper verwijst door naar kindercoach of 10 voor Toekomst	M2.39 M3.12
		Betrekken van gedragswetenschapper om mee te denken	M4.22 M5.21 M3.34
		Gedragswetenschapper denkt mee over niet passend gedrag van meisje	M4.40

		Bespreken met gedragswetenschapper bij veel klachten of afwijkend gedrag of ouders die niet weten	M4.41
		Laagdrempeligheid gedragswetenschapper	M2.42
		Beter teveel dan te weinig bespreken met gedragswetenschapper	M2.43
		Samenwerking met orthopedagoog om de juiste expertise te gebruiken op gebied van kinderen	M3.11
		Zorgen over veel verhuizingen besproken met gedragswetenschapper en moeder om kindercoach in te zetten	M5.22
Aandacht van persoonlijk begeleiders voor kinderen	Algemeen	Door de hectiek van praktische zaken komt aandacht voor het kind soms op de laatste plek	M4.35
		Persoonlijk begeleiders druk met praktische plaatje waardoor kind nog weleens vergeten wordt	M5.38
		Als hulpverlener bewust zijn om tijd voor het kind te maken	M4.40
		Gezinscoaches moeten veel regelen waardoor weinig aandacht voor kind	E.56
		Problemen ouders hebben invloed op kinderen maar begeleider spreekt kinderen daar vaak niet over	M3.4
		Voor aandacht is weinig tijd en weinig mogelijk	M2.47
		Vindt het belangrijk dat een kind breed in beeld is	M2.12
		Belangrijk dat kinderen in beeld komen	M4.2
		Kinderen zijn in beeld maar krijgen niet standaard zorg	M3.30

	Tijdens huisbezoeken gericht op het kind	Afwegen per cliënt om aandacht te geven aan kinderen	M4.7 M4.4
		Tijdens huisbezoek aandacht voor het kind	M2.48
		Minder praktische zaken op kunnen pakken als kinderen er zijn	M4.3
		Als kind thuis is tijdens huisbezoek vraagt begeleider wel eens hoe het gaat	M3.6
		Tijdens huisbezoek eigen inschatting maken wat kind nodig heeft	M2.26
		Kinderen soms aanwezig bij een gesprek tijdens huisbezoek	M6.20
		Bij zorgen over schoolgaande kinderen op andere momenten proberen te komen	M6.2
		In gesprekken wordt wel doorgevraagd over omgang met kinderen	M6.4
		Als kinderen er zijn tijdens huisbezoek zijn ze niet met begeleider in gesprek en gaan ze hun eigen gang	M3.7
		Balans tussen aandacht aan het kind en de hulpvraag van ouders	M2.49
	Kind weinig zien	Kinderen pas zien na schooltijd	M4.2
		Tijdens huisbezoek kinderen op school	M1.1
		Ziet schoolgaande eigenlijk niet	M5.4
		Ziet alleen kleine kinderen of kinderen op middelbare school	M5.4
		Schoolgaande kinderen zie je weinig	M6.1
		Sammer wat van het kind wordt gezien tijdens huisbezoeken	M4.6
		Het kind zien is momentopname	M2.9

		Het ligt aan de leeftijd of begeleider het kind ziet	M3.2
		Niet standaard de kinderen zien tijdens huisbezoek	M3.3
		Kinderen worden minimaal in de gaten gehouden	M1.22
	Overige aandacht aan kind	Verjaardagscadeautje wordt gegeven zodat het kind gezien wordt	M4.66
		Er is niets voor de kinderen	M2.21
	Signaleren en observeren	Bij signalen informeren bij de kinderen hoe het gaat afhankelijk van leeftijd	M6.19
		Afhankelijk van signalen van ouders, grootouders, burens of school om zicht te krijgen op hoe het gaat	M6.11
		Snel in beeld of het fout gaat omdat je er als begeleider redelijk bovenop zit	M6.30
		Pb-er hoort in gesprekken verhalen uit verleden over kinderen of krijgt later opvoedvragen van ouders	M6.5
		Als het nodig is twee keer per week begeleiding om ook ouderschap te kunnen observeren	M4.5
		Kinderen observeren in vakanties of einde van de middag	M1.23
		Tijdens huisbezoeken tussen de bedrijven door het kind observeren	M4.7
		Signaleert en bespreekt de ontwikkeling van kinderen	M1.2
		Er gaat aandacht naar kinderen bij signalen van moeilijkheden of vreemd gedrag	M5.19
	Pas met kinderen bezig als er iets aan de hand is	Als ouders de schijn ophouden of je ziet het kind niet, kan er geen aandacht gaan naar het kind	M5.13

		Als alles loopt en ouders hebben opvoedcapaciteit op orde dan wordt het bij de ouders gelaten	M6.18
		Pas met kinderen bezig als er iets aan de hand is	M6.3
		Bij zorgen wordt er een en ander bij gezocht	M6.31
		Er moet echt wel wat aan de hand zijn voordat er zorgen zijn	M6.7
		Maakt over het algemeen niet veel zorgen over de kinderen	M6.7
		Als er later meer problemen blijken te zijn wordt daarop ingegaan	M4.16
		Als het kind het goed doet komt het ook wat minder naar voren	M3.44
	Wat persoonlijk begeleider doet bij kind zorg nodig	Zelf geen begeleiding geven aan kinderen	M5.20
		Persoonlijk begeleider heeft indirecte invloed als ouders de zorgen niet serieus nemen	M4.20
		Persoonlijk begeleider biedt geen zorg aan kind	M3.28
		Als kind specifieke zorg nodig heeft krijgt hij/ zij het niet van persoonlijk begeleider	M3.29
		Liever een kindercoach of sociaal wijkteam of school inschakelen over de zorgen bij kind dan zelf ermee bemoeien	M5.34
		Collega met expertise inzetten voor kind die extra hulp nodig heeft	M3.25
		Als kinderen hulp nodig hebben zelf kindercoaching inzetten of zelf een methodiek uit de kast halen	M6.9
		Zelf spelletje doen of knutselen met het kind	M6.24

		Eerst met ouders bespreken om iets met kind te doen	M3.8
		Er wordt vooral door ouders en soms ook persoonlijk begeleiders praktische zorg geboden aan kinderen	M3.32
		Persoonlijk begeleider biedt praktische hulp aan kind als het de ouder niet lukt	M4.53
	Instanties en voorzieningen	Mee naar consultatiebureau	M4.7
		Stimuleren kinderopvang zodat kind beter in beeld is	M2.6 M2.8
		Ouders voorlichten en wijzen op voorzieningen voor kinderen	M2.14 M2.18
		Prettig om verantwoordelijkheid te delen met andere instanties	M2.27
		Contact met instanties	M2.12
		Prioriteit voor extra voorzieningen verschilt per verblijfsduur	M2.16
		Sommige ouders weten zelf wel al veel over het aanvragen van voorzieningen	M4.52
Hulpverleningstraject kind	Positie van het kind	Kind gaat mee in traject van ouders	M1.10
		Gezond dat kind onder de positie van de ouders valt	M6.37
		Kind heeft niet heel veel positie in het hulpverleningstraject	M5.17
		Positief aan de huidige positie van het kind	M2.34
		Kind heeft ondergesneeuwde positie	M1.19
		Positie van het kind valt onder het traject van de ouders	M2.33
		Kind hoort bij ouder maar zou centraler moeten staan	M3.15

		De kinderen zijn er gewoon bij	M5.32
		Kinderen krijgen weinig aandacht en ruimte om eigen verhaal te doen	M1.20
		Positie van het kind is dat ze kind blijven	M6.17
	Eigen plan	Kind krijgt geen eigen plan	M1.24
		Specifieke dingen van kinderen in hulpverleningsplan van ouders benoemd	M6.28
	Intake	Er wordt wel specifiek naar de kinderen gevraagd tijdens de intake	M4.13
		Kind niet aanwezig bij de intake	M4.14 M1.15
		Intake samen met de trajectmanager en persoonlijk begeleider	M4.15
		Intake wordt gedaan door trajectmanagement	M1.14
		Weinig aandacht voor kinderen	M1.16
		In intake niet specifiek aandacht voor kinderen	M2.22
		Kind zelf vaak niet aanwezig bij de intake	M2.25
		Bij de intake basale vragen over de kinderen	M5.15
		Bij intake wordt niet gelet op de psychische gesteldheid van het kind	M5.16
		Tijdens intake weinig tijd om kind te bespreken	M3.13
		Grote problemen van kinderen worden wel meer besproken bij intake	M3.14
		Tijdens intake weinig aandacht voor kinderen	M6.12

		Tijdens intake kinderen niet aanwezig tenzij noodzakelijk	M6.14
		Vragen aan ouders over kind	M1.17 M2.23
		Bij de intake worden alle leefgebieden doorgenomen	M5.14
		Bij intake worden alle leefgebieden besproken waaronder ook de kinderen	M3.13
		Tijdens de intake vragen over kinderen aan ouders	M6.13
	Veiligheid in kaart brengen	Geen methode of veiligheidsplan	M2.46
		Risico-inventarisatie voor ouders maar niet voor kinderen	M4.33 M2.45
		Geen kindcheck	M4.34
		In kaart brengen in hulpverleningsplan gericht op ouders	M6.27
		Eerste weken de veiligheid en situatie observeren en inventariseren	M4.23
		Veiligheid wordt in de eerste weken al best snel duidelijk	M4.25
		Veiligheid moet duidelijk in beeld gebracht worden	M4.25
		Veiligheid in beeld door horen en zien	M1.31
		Veiligheid niet systematisch in kaart gebracht	M2.44
		Risico's beschreven in notities	M2.46
		Bij onveiligheid in de thuissituatie wordt er gekeken hoe de situatie voor het kind veiliger kan worden	M3.16
		Kijken wie de onveiligheid veroorzaakt	M3.18

		Signalenkaart Kadera gebruiken om de veiligheid te onderzoeken en bij zorgen bespreken	M3.27
		Veilig Thuis altijd betrokken bij een veiligheidsplan	M4.26
		Samen met orthopedagoog bepalen hoe de veiligheid van het kind gewaarborgd kan worden	M3.19
Extra hulpverlening inzetten	Voorbeelden inzetten extra hulpverlening	Voorbeeld kindercoach inzetten	M4.43
		Kindercoaching aanbieden bij problemen op sociaal of traumatische ervaring	M1.11
		Kindercoach inzetten als ouder aangeeft dat het kind aangeeft het lastig te vinden	M4.42
		Inzetten kindercoach als er signalen zijn van negatief zelfbeeld of zorgen van kinderen	M6.22
		Weerbaarheid of ontwikkeling vaardigheden reden inzetten kindercoaching	M1.48
		Inzetten kindercoach als kind nog in bed plast of gedrag vertoont wat niet passend is	M1.30
		Signalen vanuit externe partij voor kindercoaching	M1.29
		Kindercoach ingezet als thuissituatie zorgelijk is	E.9
		Kindercoach niet voldoende bij vermoedens van heftige diagnoses bij het kind	M5.30
		Niet standaard een kindercoach	M1.28
		Bij signalen van vreemd gedrag of moeilijkheden gaat begeleiding kind dan altijd over naar kindercoach of 10 voor Toekomst	M5.19 M5.20

		Inzetten 10 voor Toekomst	M2.35
		Geen 10 voor Toekomst als het kind in de pas loopt	M2.37
		10 voor Toekomst meer voor het systeem	M2.38
		10 voor Toekomst inzetten zodat pb-er zich weer kan richten op eigen zaken	M3.1
		Bij vermoedens bij het kind of spanningen in huis 10 voor toekomst en kindercoaching voorstellen	M5.12
		Het zorgaanbod stopt direct als een gezin een eigen woning vindt	M5.10
		Moeder vraagt zelf om hulp; moeder op weg helpen naar de juiste hulpverlening	M1.6
	Aanvragen van extra hulpverlening	Je moet grond hebben waarop je kindercoaching aanvraagt	M1.12
		Om een kindercoach te krijgen, moet hulpverlener zich hard maken	M1.25
		Bij wachtlijst voor kindercoaching laat begeleider het soms gaan	M1.27
		Voordat een kindercoach geregeld is ben je een tijdje verder	M4.47
		Nooit kindercoach ingezet vanwege eigen wijsheid	M6.21
		Voorwaarde inzetten kindercoach is dat ouders het belang ervan inzien	M1.32
		Toestemming van ouders voor kindercoachingstraject	M1.26
		Regie blijft altijd bij de deelnemer qua contact met instanties voor kind	M5.26
		Akkoord nodig van ouders voor aanvraag kindercoaching	M3.37

		Verschil in houding van ouders bij inzetten extra hulpverlening rondom opvoeding	M4.10
	Rol kindercoach	Kindercoach wordt ingezet en praat met kind over wat er speelt	M3.5
		Kindercoaching als mooie manier om een-op-een aandacht te geven	M4.17
		Kindercoaching is een parallel project waarin niet wordt teruggekoppeld	M1.47
		Kindercoaching gaat los van persoonlijk begeleider	M3.31
		Kindercoaching heeft privacy voor het kind	M1.48
		Kindercoaching als iemand en plek om te praten over de situatie	M5.23
		Kindercoach als aanvulling op de rommelige tijd	M5.29
		Kindercoach als vertrouwenspersoon	M5.29
		Altijd werken aan zelfvertrouwen en vertellen van het verhaal	E.22
		Om individueel aandacht te geven is kindercoaching toch anders dan het weinige contact met persoonlijk begeleider	M4.18
		Kindercoach is er helemaal voor het kind en bemoeit zich niet met andere dingen	E.96
		Naast het kind staan	E.11
		Kindercoach als mond, ogen en oren van het kind	E.28
	Werkwijze kindercoach	Vooraf van start met ouders en kinderen doelen besproken	E.1
		Traject is wekelijks gedurende 1-2 jaar	E.24

		Van concrete tot grote doelen	E.2
		Gebruik van veel spelletjes en sociaal-emotionele spelletjes	E.4
		Tijdens coaching veel observeren en vaardigheden aanleren	E.5
		Luisteren naar het kind en de hulpvraag oplossen	E.11
		Kindercoach coacht kind niet in de gezinssituatie	E.76
		Praten met kind door middel van tekenen en spelletjes	E.12
		Kind aanhoren	E.13
		Oplossingen aandragen en nieuwe vaardigheden aanleren	E.13
		Ouders die expliciet aangeven dat ze erover mogen praten	E.15
		Geheimhouding helpt kinderen	E.16
		Kennismaking en betekenis kindercoach zijn doelen van het eerste gesprek	E.17
		Zes weken de tijd om hulpvraag helder te krijgen in samenwerking met kind	E.19
		Kennismaking is met kind, ouders gezinsbegeleider en kindercoach	E.20
		Kinderen uit algemene kindercoaching verschillen niet erg van kinderen in crisisopvang	E.23
		Bij verhuizing probeert kindercoach mee te gaan	E.25
		In nieuwe situatie het kind opnieuw de ruimte geven hoe het voor hem of haar is	E.26
		Zo min mogelijk inlezen en bemoeien met wat er speelt in het gezin	E.29

		Niet dingen willen weten die het kind niet aan jou verteld heeft	E.29
		Kindercoach is meer vragend dan terug communiceren naar persoonlijk begeleider	E.31
		Door met ouders te praten verlies je de onpartijdigheid	E.35
		Juist omdat je naast het kind staat en niet met alle partijen praat	E.41
		Privacy van het kind bewaken in het terug communiceren	E.32
		Verslagen mogen kinderen ook zelf lezen als ze willen	E.33
		Privacy is de veiligheid	E.34

Bijlage 4.2: Kernlabelschema deelvraag 3

Deelvraag 3: Welke zorg is volgens hulpverleners nodig voor kinderen in de ambulante crisisopvang?			
Kernlabel	Label	Sublabel	Code
Visie persoonlijk begeleiders	Huidige zorg kinderen	Meeste trajecten lopen goed	M4.30
		Geen ruimte als team om aandacht aan kinderen te geven die ze nodig hebben	M1.38
		Sociaal-emotionele zorg prima	M6.31
		Pas iets aanleveren als het nodig is omdat ze het na de crisisopvang ook zelf moeten doen	M6.33
		Persoonlijk begeleiders zijn al steeds meer bezig met zicht hebben op het kind	M3.43
		Praktische stuk oké	M2.47
		Er wordt nu gekeken vanuit een logistieke mix maar kan anders	M1.36
		Goede dingen op de achtergrond erbij kunnen betrekken zoals 10 voor toekomst en kindercoaching	M4.31
		Op gebied van hulpverlening inzetten is het goed geregeld	M4.67
		Kinderen staan al steeds meer centraal maar dat zou nog meer kunnen	M3.40
		Op sociaalemotioneel gebied is nog veel mogelijk	M1.40
	Ervaring kinderen	10-/11-jarigen zijn zich heel bewust van dingen die er gebeuren	M4.33

		Kind van 10 maakt het heel bewust mee	M4.44
		Onvoorspelbare periode voor kinderen	M1.4
		Crisisopvang is voor kinderen ook gewoon heel heftig	M5.41
		Het delen van een woning is geen prettige situatie	M1.5 M1.41
		Crisisopvang nooit de ideale situatie voor een kind	M2.28
		Lijkt alsof het goed gaat met een kind maar dat is soms juist het probleem	E.67
		Kinderen moeten veel behappen	M2.14
		Stress van de ouders weerslag op het kind	M2.31
		Veel kinderen in crisisopvang hebben een rugzakje	M5.3
		Crisis is stressvolle situatie voor kinderen	M5.5
		Gedeelde woning met ander gezin is stressvol	M5.6
		Woning delen zorgt voor spanningen	M5.8
		Druk van financiële problemen of relatieproblemen van ouders hebben weerslag op omgang met kind	M5.7
		Problematiek van ouders weinig invloed op schoolgaande kinderen en meer op jongere kinderen	M6.6
		Kinderen in de crisisopvang komen daarin tekort	E.58

	Ouders	Ouders kunnen het soms gewoon niet omdat ze het niet geleerd hebben	E.72
		Vaak zie je dat ouders het gewoon niet kunnen	E.83
		Er wordt al veel van ouders verwacht	M6.34
	Te weinig aandacht	Veel te weinig aandacht voor deze kinderen	M2.20
		Voor aandacht is weinig tijd en weinig mogelijk	M2.47
		Schrijnend omdat aandacht op de voorgrond moet staan	M4.36
	Kind moet meer in beeld komen	Vindt het belangrijk dat een kind breed in beeld is	M2.12
		Ontwikkeling niet stagneert doordat ze in beeld blijven	M2.54
		Kinderen moeten meer op netvlies komen	M3.39
		Belangrijk dat kinderen in beeld komen	M4.2
		De ontwikkeling van kinderen kan serieuzer genomen worden	M1.35
		Pb-ers moeten meer aandacht hebben voor kinderen	M3.39
	Gevolgen	Een aantal kinderen zou trauma oplopen	E.61
		Gevolgen van trauma op een jong leven	E.62
		Ligt aan hoe de ouder ermee omgaat op hoe het kind er doorheen komt	E.63
		Als een kind geen ondertiteling of hulp krijgt heeft dat iets van schade tot gevolg	E.64

		Niet aansluiten bij de behoefte van het kind is een lastig gesprek	E.90
Wat kinderen nodig hebben	Algemeen	Bij normale ontwikkeling van het kind goed om in het normale systeem te blijven	M4.41
		Kind heeft nodig: veiligheid, bekendheid, situatie snappen en verhaal vertellen	E.57
		Verfijningen rondom het kind zodat er meer vanuit het kind gekeken wordt	M4.68
		Praktische zaken regelen geeft ook weer rust bij het kind	M4.37
		Kinderen ervaren dat ze kunnen landen is gewenste situatie	M2.53
	Iemand die luistert	Kinderen hebben nodig iemand die naar hun verhaal luistert	E.36
		Gesprek al enorm helpend doordat het kind het gevoel heeft dat er naar hem/ haar geluisterd wordt	E.48
		Praten met het kind om verhaal te laten vertellen in plaats van het kind uit te horen maakt verschil voor een kind	E.49
		Dat er iets gedaan wordt met wat kinderen vertellen	E.37
		Duidelijke uitleg geven over wat er met de informatie gedaan wordt die ze geven	E.37 E.50
		Kinderen hebben andere behoeftes in een gesprek	E.59
		Kinderen kunnen verhaal doen	E.66
		In gesprek met een kind moet je korter en speelser werken	E.59

		Fijn als er iemand naar je luistert als je verloren gaat in alles wat er speelt	E.46
		Allerbelangrijkst dat het verhaal gehoord wordt en het kind het gevoel heeft serieus genomen te worden	E.39
		Behoeft van het kind om te praten al voelt het soms alsof ze niet erover mogen praten	E.14
	Ondersteuning ouders	Ouders ondersteunen	M2.31
		Zicht krijgen op hoe het gaat en op opvoedingscapaciteiten ouders	M6.10
		Stress van de ouders weerslag op het kind	M2.31
		Druk van financiële problemen of relatieproblemen van ouders hebben weerslag op omgang met kind	M5.7
	Ondertiteling	De situatie ondertitelen	E.53
		Kinderen hebben behoefte aan ondertiteling zodat ze snappen wat er aan de hand is	E.54
		Zou fijn zijn als er iemand een stabiele factor kan zijn die ondertiteling kan geven	E.55
	Een-op-een momenten	Meer een-op-een momenten en kindercoaching is gewenste situatie	M4.45
		Meer samenspraak en tijd voor kind alleen	M4.38
		Regelmatig tijd maken voor het kind is ideale situatie	M1.42
		Aandacht voor het kind omdat de periode tekenend is	M2.32

		Aandacht voor het kind los van ouders	M2.52
	Eigen regie	Kinderen kunnen soms ook best meebeslissen over zaken	E.27
		Het kind de regie geven door te vragen hoe ze ergens naar kijken	E.38
	Veiligheid	Een stuk veiligheid	E.66
		Van belang dat een kind zich veilig en thuis voelt in de crisisopvang	M1.21
		Veiligheid weg door wereld op z'n kop	E.51
	Intake	Waarom krijgen ouders wel een intake en kinderen niet?	E.84
	Nazorg	Gecontinueerde zorg op poten zetten zodat kind niet uit beeld raakt	M2.29
		Kinderen uit beeld na crisisopvang	M2.58
		Meer op poten zetten voor kinderen om ze in beeld te houden	M2.59
		Crisisopvang als dé plek voor een kind om dingen te verwerken en een plekje te geven	M4.44
		Het vervolg als ze weer doorstromen naar een eigen woning	M2.5
Aanbevelingen van hulpverleners	Hulpverleningsplan	Kinderen een eigen hulpverleningsplan gunnen	M1.44
	Veiligheid	Kindcheck is zeker goed	M1.37
		Een risico-inventarisatie voor de kinderen los van de ouders	M2.57

	Intake	In de intake de kinderen breder bespreken en kortere lijntjes tussen instanties	M2.55
		Oudere kinderen kunnen wel aanwezig zijn bij intake	M6.15
		Misschien gezinscoach een gesprek met het kind laten doen	E.85
		Niet coachen maar wel voor elk kind dat binnenkomt één gesprek	E.87
		Aan het kind zelf of er dan meerdere gesprekken komen	E.47
		Nauwelijks kinderen gehad die in het eerste gesprek niet volkomen open zijn geweest	E.89
		Mooi om bij de start een gesprekje te voeren met het kind	E.45
		Dat ene gesprek met zo'n kind om te checken of het kind er goed bij zit en wat de behoefte is	E.94
		Iemand aanwijzen die er verstand van heeft om met kinderen te praten	E.45
	Kindercoaching/ kinderpersoon	Kindercoaching als mooie manier om een-op-een aandacht te geven	M4.17
		Om individueel aandacht te geven is kindercoaching toch anders dan het weinige contact met persoonlijk begeleider	M4.18
		Standaard traject voor het kind zou ideale situatie zijn	M5.36
		Kindercoaching als hoofdzaak in plaats van nu als bijzaak	M4.46

		Kindercoaching zou voor schoolgaande kinderen afhankelijk zijn van wat ze hebben meegemaakt	M1.46
		Alle kinderen moeten weten dat er een kindercoach is	M1.49
		Kindercoaching als iemand en plek om te praten over de situatie	M5.23
		Kindercoach als aanvulling op de rommelige tijd	M5.29
		Kindercoach als vertrouwenspersoon	M5.29
		Kindercoaching voor elk kind in de crisisopvang die daar behoefte aan heeft	E.40
		Kindercoach niet voldoende bij vermoedens van heftige diagnoses bij het kind	M5.30
		Bij echt veel emotionele schade of andere dingen kindercoach ook niet van toepassing	M5.43
		Ieder kind in de crisisopvang een kindercoachingstraject zodat ze allemaal een vertrouwenspersoon hebben	M5.37
		Dat er iemand het kind bezoekt en aandacht heeft voor het kind	M2.64
		Vertrouwenspersoon in de vorm van kindercoach zou mooie toevoeging zijn in zo'n traject	M5.39
		Standaard trajectje van bijvoorbeeld vijf gesprekken met waar nodig meer doorzetten	M5.42
		Vanuit daar kijken naar of er meer nodig is	M5.43

		Kindercoach van 4 t/m 12 of misschien wel t/m 15/16 jaar	M5.45
		Kindercoach sowieso t/m 12 jaar	M5.46
		We dwingen ouders om in begeleiding te zijn, dus kindercoach kan er ook gewoon standaard bij horen	M5.40
		Kindercoach of iemand die op kind toegespitst is is fijn voor het kind	E.92
		Kinderen een eigen persoon om mee te praten, al is het maar één gesprek	E.93
	Vertrouwenspersoon uit netwerk	Naar iemand zoeken buiten het systeem om vertrouwenspersoon te zijn	E.42
		Uitzoeken wie uit het netwerk het kind kan steunen als ouders dat niet kunnen	E.71
		Zoeken naar netwerk dat er al is	E.73
	Bewustwording netwerk	Gevolgen van crisisopvang bekend maken aan buitenwereld	E.74
		Belangrijk dat er bewustzijn komt van invloed crisisopvang op kind	M4.48
		Omgeving bewust maken van gevolgen crisisopvang	E.74
		Goed als school standaard ervan weet dat kind in crisisopvang zit	M5.35
	Splitsing werkzaamheden	Niet leuk als dat een taak wordt van persoonlijk begeleider	M1.43
		Splitsing werkzaamheden om tijd te maken voor kind	M1.45
		Splitsing werkzaamheden zodat pb-er niet ook degene is voor het kind	M1.51

		Begeleider heeft niet de positie om vanuit het kind te werken	M3.41
		Splitsing tussen 10 voor Toekomst en persoonlijk begeleider werkt prettig	M2.36
	Collega met kind als aandachtsgebied	Iemand die er is voor het kind zodat het een hoofdzaak wordt in plaats van bijzaak	M4.59
		Kinderpersoon die vanuit de kindrol meekijkt als bepaald kind-vertrouwenspersoon	M4.49
		Een collega met kind als aandachtsgebied laten meedenken in casussen	M4.56
		Iemand met zorg en welzijn van kinderen als aandachtsgebied	M4.50
		Aandachtspersoon die vanuit de kindrol kijkt zou interessant zijn	M4.55
		Iemand die weet van alle fondsen en voorzieningen en dat aanvraagt	M4.51
		Zou goed zijn als er een kinderdeskundige is die toegespitst is op hoe je een kind helpt omdat het zo verschilt van een volwassene	E.60
		Een werker apart die toegespitst is op kinderen en al die gesprekken voert met kinderen	E.86
		Bekwame werker die veel met kinderen werkt kan goed inschatten of er meer nodig is of niet	E.88
Praktische aanbevelingen	Kinderpakket	Kinderpakket om kinderen welkom te heten	M2.56 M2.66
	Regie	Dat het kind een stukje regie krijgt door middel van een eigen	E.65

		kamer of eigen doos bijvoorbeeld	
	Checklist	Checklist voor ouders of juffen en meesters	E.71
	Toolbox	Toolbox voor gezinscoaches om met kind in gesprek te gaan	E.91
		Gezinscoaches opleiden om met kinderen te praten	E.85
		Signaleringsplan zou start zijn voor breder traject	M2.60
		Splitsing maken in uren voor gezin om 10 voor Toekomst erbij in te zetten	M2.61
		10 voor Toekomst bij de start inzetten als verplichting in crisisopvang	M2.62
	Kindboekje	Maak een soort werkboek voor het kind	E.68
		Schrijf een verhaal waardoor een kind snapt dat hij/zij niet de enige is	E.68
		Zorg dat kinderen platformen kunnen vinden over de situatie waar ze inzitten	E.69
		Niet alle kinderen hebben daar behoefte aan	E.70
		Thema's voor in een werkboekje	E.78
		Tien thema's met uitleg en verwerkingsruimte	E.79
		Linkje met filmpjes en telefoonnummer kindertelefoon in het boekje	E.80
		Afweging van een of twee boekjes qua leeftijd	E.81

		Leeftijd 4 t/m 12 pakken omdat onderliggende behoeftes gelijk zijn	E.77
		Als een kind nog niet goed kan communiceren kun je ook niet coachen	E.75
	Memory	Memory of kwartet zodat kinderen met ouders kunnen praten	E.82
Voor- en nadelen		Kinderen hebben geen zin in extra hulpverlening	M3.36
		Er moet pas iets in gedaan worden als er signalen of zorgen over zijn	M6.35
		Af vragen of meerdere hulpverleners gezond is voor kind	M6.25
		Sommige kinderen hebben er geen behoefte aan en dan zou kindercoaching een belasting zijn	E.43
		Ouders zijn verantwoordelijk voor hun gezin	M6.38
		Er zijn ook ouders die geen zicht hebben op de problematiek van hun kind	M2.24
		Zorg voor kinderen is verantwoordelijkheid van ouders	M4.53
		Afweging verantwoordelijkheid ouders en iets standaard aanbieden	M4.54 M4.53
		Ouders zijn zelf heel druk en komen niet toe aan hoe ze het kind kunnen ondersteunen	E.52
		Lastig om te zeggen wel of niet standaard een kindercoach	M3.36

Vervolgonderzoek	Inrichting en aankleding huizen	Inrichting en aankleding van huizen	M4.9 M4.32 M4.34 M4.63 M1.39 M2.69
		Verschil in leeftijd inrichting en aankleding huizen	M4.64
		Het kind moet zich comfortabel voelen in de woning	M2.51
		Digitale dingen aan de muur in de huizen	M2.65
		Huizen praktisch aanpassen op kinderen	M2.67
		Periode leuk maken voor kinderen door praktische aanpassingen	M2.68
		Meer oog voor het instapmoment zodat een kind positief terugkijkt op de crisisopvang	M2.30
Overig		Het zorgaanbod stopt direct als een gezin een eigen woning vindt	M2.10
		Maatwerk leveren	E.44
		Ouders moet je wel daarin meenemen voor toestemming	M5.40
		Als verantwoordelijkheid van ouders niet loopt moet de positie van het kind vergroot worden	M6.39

Bijlage 5.1: Product

Inhoudsopgave

Kindboekje.....	75
Theoretische onderbouwing.....	78
Implementatieplan.....	80
Bibliografie.....	81

Kindboekje

Het nieuwe (t)huis van Noa

Dit boekje is van:

Illustraties: Hester de Water

Auteurs: Nathalie Wind & Mirjam Simons
Illustrator: Hester de Water
Organisatie: Leger des Heils Overijssel
Datum: Juni 2020
Locatie: Zwolle

"Ik woon sinds kort in de ambulante crisisopvang. Al een tijdje ging het niet zo goed bij ons thuis.

Op een dag zei mama dat we gingen verhuizen. Direct dezelfde dag moesten we ons huis uit en kwamen we terecht in de ambulante crisisopvang.

Dit vond ik heel erg wennen. Mijn eigen spullen waren er niet en het huis voelde helemaal niet gezellig.

Maar nu woon ik hier al een tijdje. Ik voel mij hier al steeds meer thuis gelukkig.

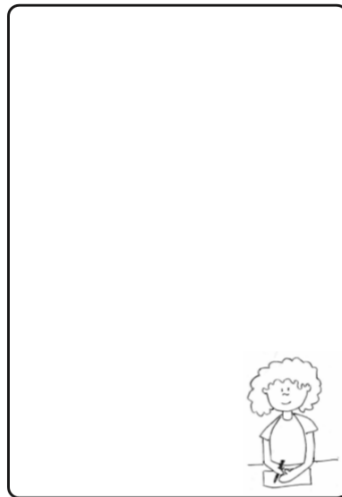
Ik wil jou vertellen hoe ik dat heb gedaan en wat mij heeft geholpen. Mag ik jou helpen om van je huis een thuis te maken?"

"In het begin was het wonen in de ambulante crisisopvang best lastig. Ik begon mijn eigen huis steeds meer te missen. Ik wilde gewoon dat alles weer zou worden zoals het was.

Misschien herken je dat wel. Toen ik mijn huis heel erg miste, heb ik mijn huis nagetekend.

Ik ben ook heel nieuwsgierig hoe jouw huis eruit ziet. Hiernaast heb ik voor jou wat ruimte gemaakt om dit te tekenen."

"Is het gelukt met het tekenen van je huis? Kun je mij nog meer vertellen over je huis? Hieronder stel ik je wat vragen."

Hoe zag je slaapkamer eruit?

Wat was je favoriete plekje?

Wat mis je aan je huis?

Als je denkt aan je huis. Wat is dan je leukste herinnering?

Hoe ziet jouw droomhuis eruit?

Dagboek van Noa

Naam: Noa
Datum: 12 mei

Dit was een dag leuke dag.

Dit was leuk ☺: vandaag gingen we pannenkoeken bakken en eten. Dit vond ik heel gezellig en lekker natuurlijk. Daarna heb ik lekker buiten gespeeld met de kinderen uit de buurt in de speeltuin.

Dit was niet zo leuk ☹: want ik miste zo leuk was dat ik alle pannenkoeken moest afwassen en ik dat niet zo leuk vond, want ik had ook al een paar pannenkoeken gebakken.

Ik voel mij vandaag best wel blij, want ik heb leuke dingen gedaan. Ik ben er wel moe van.

Ik heb wel / geen zin in morgen, want: dan moet ik naar de tandarts, maar daarna ga ik lekker weer naar school. Daar heb ik wel zin in.

Een compliment voor mezelf is: dat ik een goede pannenkoekenbakker ben.

Naam: _____
Datum: _____

Dit was een _____ dag.

Dit was leuk ☺:

Dit was niet leuk ☹:

Ik voel mij vandaag blij / bang / verdrietig / boos, want:

Ik heb wel / geen zin in morgen, want:

Een compliment voor mezelf is:

Naam: _____
Datum: _____

Dit was een _____ dag.

Dit was leuk ☺:

Dit was niet leuk ☹:

Ik voel mij vandaag blij / bang / verdrietig / boos, want:

Ik heb wel / geen zin in morgen, want:

Een compliment voor mezelf is:

Naam: _____
 Datum: _____

Dit was een _____ dag.

Dit was leuk :

_____

Dit was niet leuk :

_____

Ik voel mij vandaag blij / bang / verdrietig / boos, want:

_____

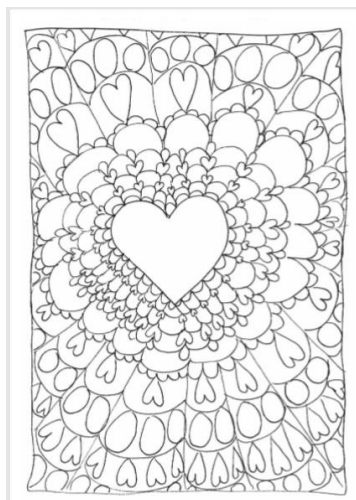
Ik heb wel / geen zin in morgen, want:

_____

Een compliment voor mezelf is:

_____

Tip van Noa: vraag aan je mama, papa of de gidsler of ze een cadeautje voor je hebben, waarin je deze vragen elke dag kunt beantwoorden.

"Soms voel ik mij een beetje verdrietig. Als dit gebeurt luister ik liedjes waar ik vrolijk van word. Typ dit in op Youtube en luisteren maar!"

Liedje 1: Je bent niet alleen - Johnny de Mol en Glen Faria
 Liedje 2: Hier word ik gelukkig van - Kinderen voor Kinderen
 Liedje 3: Hallo wereld - Kinderen voor Kinderen
 Liedje 4: Allerleukste Liedje - Make Some Noise Kids

"Wat zijn liedjes die jou vrolijk maken?"

_____

_____

_____

"Als je het leuk vindt kun je hier wat leuke moppen opschrijven om jezelf en anderen aan het lachen te maken.

Wet je zelf geen moppen? Kijk dan op: www.kidswerk.nl/moppen"

Mop 1:

_____

_____

_____

_____

Mop 2:

_____

_____

_____

_____

Mop 3:

_____

_____

_____

_____

"Heb jij dat ook wel eens? Een dag dat je een beetje in een dipje zit? Mij helpt het om dan lekker te gaan tekenen. Het maakt niet uit wat ik maak en hoe het eruit ziet. Maak jij ook een leuke tekening? Ik ben benieuwd hoe het eruit ziet!"

"Zelf ben ik dol op woordzoekers. Ik heb er ook eenje voor jou gemaakt, over alles wat je in een huis kunt vinden. Veel succes!"

bank	poppen
bekers	speelgoed
bestek	stiften
boeken	stofzuiger
dvd	telefoonplader
cettafel	televisie
eten	theedoek
fiets	toiletborstel
handdoek	vaatdoek
kledingkast	verwarming
lampenkap	vierkleed
lego	voetbal
oven	wasmiddel
pantoffels	waterkoker

L	E	T	S	R	O	B	T	E	L	I	O	T	A	G
T	E	L	E	V	I	S	I	E	H	A	T	Q	O	C
V	L	O	E	R	K	L	E	E	D	B	H	G	V	V
K	S	L	E	F	F	O	T	N	A	P	E	L	E	S
E	L	H	S	T	O	F	Z	U	I	G	E	R	N	W
L	E	E	A	P	S	O	I	R	R	X	D	V	D	A
E	A	T	D	N	E	R	N	E	P	P	O	P	V	T
O	F	M	T	I	D	E	O	T	T	E	Y	A	E	
D	A	K	P	A	N	D	L	K	P	S	K	N	A	R
I	F	A	C	E	F	G	O	G	E	L	W	R	T	K
M	W	E	T	E	N	E	K	E	O	B	A	S	D	O
S	B	E	S	T	E	K	L	A	K	E	A	D	O	K
A	Y	V	O	E	T	B	A	L	S	T	D	N	E	E
W	S	T	I	F	T	E	N	P	Y	T	H	A	K	R
V	E	R	W	A	R	M	I	N	G	R	J	V	F	S

"We zijn alweer bij het einde van het boekje aangekomen. Jammer hè?"

Maar als je wilt kun je het boekje er altijd nog een keer bijpakken. Ik hoop dat mijn tips jou hebben geholpen om van je huis een thuis te maken.

Ik wens jou heel veel succes toe in deze periode. Zet 'm op! Je doet het goed!

Groetjes Noa."

"Ik ben Noa. Ik neem je mee in mijn verhaal van het wonen bij de ambulante crisisopvang. Ik geef je tips en leuke ideeën. Doe je met mij mee?"

Theoretische onderbouwing

Het boekje 'Het nieuwe (t)huis van Noa' is tot stand gekomen op basis van het onderzoek 'Vergeet je mij niet?' (Simonse & Wind, 2020). Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Leger des Heils Overijssel en gaat over zorg voor kinderen in de ambulante crisisopvang.

Uit het onderzoek komt naar voren dat kinderen in de ambulante crisisopvang op dit moment te weinig zorg en aandacht krijgen. De begeleiding is voornamelijk gericht op volwassenen, waardoor kinderen onder het hulpverleningsplan van hun ouders vallen. Het onderzoek geeft aan dat het van belang is dat kinderen in de opvang worden gezien als een zelfstandig individu met een eigen cliëntpositie. Om dit te realiseren zijn er verschillende aanbevelingen gegeven. Naast de aanbevelingen om kinderen een eigen intake, een-op-een momenten en een eigen hulpverlenings- en veiligheidsplan aan te bieden is er een aanbeveling om het kindboekje 'Het nieuwe (t)huis van Noa' in te zetten (Simonse & Wind, 2020).

De aanbeveling van het kindboekje komt voort uit de resultaten van de interviews. Met name uit het expertinterview dat gevoerd is met een kindercoach van het Leger des Heils. Het boekje, dat staat in hoofdstuk 1 van deze bijlage, is ontwikkeld voor de leeftijdsgroep 8 tot 10 jaar. Als aanbeveling voor vervolgonderzoek is meegegeven om meerdere boekjes te ontwikkelen voor verschillende leeftijdsgroepen in de basisschoolleeftijd. Het ontwikkelde boekje dient als voorbeeld en testexemplaar. Op basis hiervan kunnen de andere boekjes ontwikkeld worden. Het boekje neemt een kind mee in de periode in de crisisopvang door middel van het verhaal van Noa, met tips, verwerkingsopdrachten en spelletjes (Simonse & Wind, 2020).

Onderbouwing

Door het inzetten van het kindboekje wordt er meegewerkt aan het zien van kinderen als zelfstandige individuen. Daarnaast hebben kinderen eigen regie en ondertiteling van de situatie nodig (Simonse & Wind, 2020). Het boekje wordt aan het kind gegeven, waardoor het kind een stukje eigen regie krijgt. Ook geeft het boekje ondertiteling over de situatie, omdat het hoofdpersonage in dezelfde situatie zit.

Belangrijk om te benoemen is dat er geen standaard formule bestaat voor kinderen in de ambulante crisisopvang. Elk kind is verschillend. Het ene kind gaat door een rouwproces, een ander kind kampt met trauma, en andere kinderen lijden er misschien zelfs niet onder (Driesen, 2012). Hieronder wordt per onderdeel van het boekje het belang onderbouwd met theorie.

Het verhaal van Noa

In het boekje vertelt Noa over zijn ervaring bij de ambulante crisisopvang en geeft hij vanuit zijn eigen ervaring tips. Een kind heeft in een ingrijpende situatie het besef nodig dat alle reacties er mogen zijn, en niets raar is (Breukers, 2003). Het verhaal en de beschreven emoties van Noa kunnen meewerken aan het besef dat de emoties en reacties op de situatie er mogen zijn. Daarnaast geeft Donkers (2015) aan dat kinderen lotgenootschap nodig hebben door middel van soortgelijke ervaringen. Het ervaringsverhaal van Noa is een

soortgelijke ervaring, waardoor kinderen begrijpen wat er aan de hand is en ondertiteling krijgen van de situatie met de daarbij komende emoties.

Tekenen van en schrijven over het vorige huis

In het boekje staan twee pagina's in het teken van het vorige huis. Verhuizing is een vorm van verlies (Fiddelaers-Jaspers, 2012). Door de gedwongen en snelle verhuizing is er bij veel kinderen weinig tijd geweest om afscheid te nemen. Als er op het moment zelf geen afscheid genomen is, kan dit ook later nog denkbeeldig worden gedaan. Dit kan door middel van het benoemen of tekenen van herinneringen (Adema, 2017). Het boekje 'Het nieuwe (t)huis van Noa' geeft ruimte om het oude huis te tekenen en te beschrijven, zodat herinneringen een plek krijgen.

Dagboek

Het boekje geeft als tip aan het kind om een dagboek bij te houden. Volgens Donkers (2015) en de methodiek Veerkracht van Movisie (2018) moet er bij kinderen in de opvang ingezet worden op het herkennen, erkennen, reguleren van en omgaan met emoties. Het dagboekje geeft ruimte voor emoties van het kind. Door de ingrijpende situatie waar het kind in verkeert, is er vaak sprake van negatieve emoties. Hoe meer emoties worden vermeden, hoe meer ze toenemen. Volgens Hardeman (2018) is het belangrijk is dat kinderen in contact komen met deze emoties en leren ervaren wat deze hun te zeggen hebben. Daarnaast geeft het opschrijven van emoties kinderen een breder referentiekader op gebied van sociale interacties (Naber, 2019).

Kinderen begrijpen hun gevoelens niet altijd of beschikken niet over de emotionele woordenschat om ze te uiten (Keirse, 2020). Om deze reden is ervoor gekozen om in het dagboekje de keuzemogelijkheid te bieden tussen vier verschillende emoties. Door het kiezen, uitleggen en stilstaan bij emoties krijgen kinderen meer emotieherkenning en neemt hun emotie vocabulaire toe (Jellesma, 2013).

Naast de emoties is het schrijven zelf ook een werkzame factor. Elk kind in een ingrijpende situatie heeft mogelijkheden nodig om zich verbaal en non-verbaal te uiten. Kinderen willen namelijk lang niet altijd praten (Breukers, 2003). Uit onderzoek blijkt dat schrijven voor kinderen een werkzaam copingmechanisme is om moeilijke tijden door te komen (Lucassen, 2005).

Tekenen en muziek

In het boek is ook ruimte om te tekenen. Uit onderzoek blijkt dat kinderen zich makkelijker in tekeningen uiten dan in gesprekken (Breukers, 2003). Daarnaast is er ruimte om muziek op te zoeken. Muziek activeert een groot deel van de hersenen en heeft een positieve invloed op emoties en gedrag (Van den Broek, 2019).

Tot slot zijn er in het boekje nog een moppenpagina, woordzoeker en kleurplaten te vinden. Dit is om het boekje voor het kind aantrekkelijk, leuk en passend bij de leeftijd te maken.

Implementatieplan

Om het kindboekje 'Het nieuwe (t)huis van Noa' in te zetten is er een implementatieplan geschreven aan de hand van de vier W's van Zegel (Zegel, z.d.).

Wie en Wanneer

Om te zorgen dat het kindboekje geïmplementeerd wordt in de organisatie is het van belang dat er één iemand als verantwoordelijke wordt aangesteld die creatief is, expertise heeft op het gebied van kinderen en het belang van het kindboekje inziet. Dit is nodig omdat iemand met expertise en creativiteit weet wat passend is bij verschillende leeftijden en welke methodische verwerkingsopdrachten ingezet kunnen worden. Deze verantwoordelijke doet onderzoek naar hoe er meerdere kindboekjes ontwikkeld kunnen worden en zorgt ervoor dat het al ontwikkelde kindboekje (zie hoofdstuk 1 van deze bijlage) voor de leeftijd 8 t/m 10 jaar direct ingezet wordt en dat er voldoende gedrukte versies op voorraad zijn. Daarnaast zorgt deze verantwoordelijke ervoor dat iedere persoonlijk begeleider aan de start van het hulpverleningstraject bij gezinnen het kindboekje inzet.

Weerstand

Voor de organisatie is het gunstig om het kindboekje in te zetten, omdat het geen grote verandering in de werkwijze vergt. Echter zou er bij het inzetten van het kindboekje wel weerstand kunnen ontstaan. Dit kan bijvoorbeeld bij professionals die geen expertise hebben op het gebied van kinderen. Het kan zijn dat zij het belang van het kindboekje niet inzien en een eigen cliëntpositie voor het kind niet nodig vinden. Daarnaast vraagt het tijd en geld om het boekje te ontwikkelen en in te zetten. Het is daarom belangrijk dat alle professionals die betrokken zijn bij de kinderen in de ambulante crisisopvang worden geïnformeerd zodat zij dit in de werkwijze kunnen toepassen.

Waarborgen

In de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) 2015 artikel 3.1 lid 1 staat dat het van belang is dat de zorg in de opvang steeds verder geoptimaliseerd wordt. Het kindboekje draagt bij aan het optimaliseren van de zorg voor kinderen in de ambulante crisisopvang. Het is een methode om de ingrijpende periode, aan de hand van verschillende opdrachten, te verwerken. Tevens wordt bij het inzetten van het boekje gehoor gegeven aan het geven van eigen regie en ondertiteling aan het kind.

Om het kindboekje te waarborgen is het van belang dat er na de proefperiode, door de organisatie vastgesteld, geëvalueerd wordt. Tijdens deze evaluatie kan er gekeken worden of het kindboekje in de praktijk zijn werking doet en hoeveel baat kinderen erbij hebben.

Bibliografie

- Adema, T. (2017, 7 mei). *De impact van verhuizen*. Geraadpleegd van <https://teadema.nl/2017/05/de-impact-van-verhuizen/>
- Breukers, T. (2003, 1 september). *Kinderen in rouw*: Geraadpleegd van https://link.springer.com/article/10.1007/BF03083345?error=cookies_not_supported&code=8c5764b6-41d1-4351-bf8e-696bd18b2040
- Donkers, M. (2015). *Veilige Toekomst: Doen wat nodig is voor kinderen in de opvang*. (K. Matthijsse & J. Gortworst, Reds.). Geraadpleegd van http://www.veiligetoekomst.nl/Uploaded_files/Zelf/veilige-toekomst-def2-lr.61beed.pdf
- Driesen, L. (2012). *Ik wil mama én papa, allebei. Over echtscheiding, verwerking, loyaliteit en hulpverlening*. Geraadpleegd van https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=BlvqaqvnKokC&oi=fnd&pg=PA11&dq=verwerking+belangrijk+kind&ots=192cmaQ4xN&sig=_XfVI6dvK1YOjU4-xziydr9FJM#v=onepage&q=verwerking&f=false
- Fiddelaers-Jaspers, R. (2012). *Jong verlies*. Culemborg, Nederland: Van Duuren Media.
- Hardeman, E. (2018, 15 december). *Caroline Braet ontwerpt emotieregulatie-protocol voor kinderen en adolescenten*. Geraadpleegd van https://link.springer.com/article/10.1007/s41480-018-0174-9?error=cookies_not_supported&code=72ed1109-a007-47a7-930b-7ef91a79bc0b
- Jellesma, F. (2013, 14 juni). *Emotieherkenning op de basisschool: evaluatie van 'Wat zegt mijn gevoel'*. Geraadpleegd van https://link.springer.com/article/10.1007/s12453-013-0007-y?error=cookies_not_supported&code=ed406d33-7b02-47c0-b555-21af3af67538
- Keirse, M. (2020). *Kinderen helpen bij verlies*. Tielt, België: Lannoo.
- Lucassen, S. (2005, 1 maart). *Schrijftherapie voor getraumatiseerde kinderen en adolescenten*. Geraadpleegd van https://link.springer.com/article/10.1007/BF03059568?error=cookies_not_supported&code=f397f42f-ca45-482b-91d3-793f5a256b67
- Movisie. (2018). *Veerkracht: Interventiebeschrijving*. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-10/Methodebeschrijving-Veerkracht-oktober2018.pdf>
- Naber, F. (2019, 8 november). *Vroege gehechtheid en de ontwikkeling van het sociale brein*. Geraadpleegd van https://link.springer.com/article/10.1007/s12474-019-00243-1?error=cookies_not_supported&code=9e3707ce-a221-4eaf-8088-4e11f9e67ad8
- Simonse, M., & Wind, N. (2020). *Vergeet je mij niet?: Zorg voor kinderen in de ambulante crisisopvang*. Ede, Nederland: HBO Kennisbank.
- Van den Broek, J. (2019). *Wat doet muziek met ons*. Geraadpleegd van <https://npofocus.nl/artikel/7943/wat-doet-muziek-met-ons>
- Wmo 2015. (2014, 9 juli). Geraadpleegd op 22 mei 2020, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035362/2020-03-19>
- Zegel, J. D. (z.d.). *Implementatieplan*. Geraadpleegd op 25 mei 2020, van <https://www.afstudeergoeroes.nl/onderzoek-en-afstuderen/oplossingen/implementatieplan/>